

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2010 - 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Štěpánka Kadavá

Projevy vandalizmu dětí a mládeže městského sídliště

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Milan Hejdiš Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2010 - 2013

BACHELOR THESIS

Štěpánka Kadavá

**Manifestation of children and underages vandalism on housing
estate**

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PaedDr. Milan Hejdiš Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 10. 3. 2013

Štěpánka Kadavá

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu práce PaedDr. Milanu Hejdišovi Ph.D. za to, že mi byl nápomocný při tvorbě bakalářské práce a při jejím dokončování.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou vandalismu, který je v současné době problémem, který se velmi zásadně promítá do života na městských sídlištích. Vandalismus je jedním ze sociálně patologických jevů, které se v dnešní společnosti objevují a s kterými je nutné se určitým způsobem vyrovnat. Společnost se sociálně patologických jevů zbavuje jen těžko, ale existují nástroje, které je mohou omezit. Cílem bakalářské práce je popsat patologické jevy a agresi, která se objevuje u mládeže, se zaměřením na vandalismus dětí a mládeže na městském sídlišti.

Klíčové pojmy

Bakalářské práce, delikty, graffiti, městské sídliště, mladiství, sociálně patologické jevy, vandalismus,

Annotation

The bachelor thesis deals with the issue of vandalism that is current topic which has a big influence on the life on the housing estate. Vandalism is one of the socially pathologic issues that are shown in today's society and there is need of dealing with them. The society is trying to rid of socially pathologic issues but this effort is very complicated, although, there are instruments that can be used and they can lower the amount of manifestation. The main goal of the bachelor thesis is to describe pathologic issues and aggression that can be found out in youth – the main focus is on the vandalism of children and underage on housing estate.

Key words

Bachelor theses. graffiti, housing estate, offences, socially pathologic issues, underage, vandalism,

Obsah

ÚVOD	8
1 AGRESIVITA U DĚTÍ A MLADISTVÝCH.....	10
1.1 Vývoj dítěte a jeho spojitost s agresivitou.....	15
1.2 Specifika pubescence a adolescence.....	17
2 PATOLOGICKÉ JEVY MLÁDEŽE.....	22
2.1 Lhaní.....	22
2.2 Záškoláctví.....	22
2.3 Delikvence	23
2.4 Kriminalita.....	23
2.5 Závislosti	24
2.6 Patologické hráčství.....	24
2.7 Sekty	25
2.8 Šikana	26
2.9 Sebepoškozování	26
2.10 Sebevražda.....	27
3 VANDALISMUS V TEORETICKÉM POJETÍ	28
4 DISKUSE.....	33
5 ZÁVĚRY PRO PRAXI.....	43
ZÁVĚR.....	44
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	47

ÚVOD

Dnešní společnost se musí vyrovnávat s fenoménem, kterým jsou patologické jevy. Nejedná se rozhodně o fenomén pozitivní, o to více je však nutné se jím zabývat. Patologické jevy současné společnosti jsou velmi zásadní, mnohé stále vznikají, případně se adaptují s rozvojem technologií. Pokud má jedinec určitou úchylku, dejme tomu v oblasti sexuální, je pro něj mnohem jednodušší najít osoby, které se cítí podobně. Internet je v současné době médium, které velmi snadno a stále ještě místy poměrně anonymně může spojovat jedince se stejnými či podobnými zájmy. Najít vhodné skupiny pro vyměňování názorů a poznatků je mnohem jednodušší, navíc není nutné se ani příliš skrývat. Internet je prostředím, kde je tolik informací, že zůstat anonymní stále není tak velký problém. Některé patologické jevy se pomocí internetu šíří velmi špatně, ale například je velmi snadné najít blogy a stránky, které jsou přímo zaměřeny na sebepoškozování. Sami jedinci, kteří se poškozují, zde prezentují svoje zkušenosti a zážitky.

Nalézt informace o patologických jevech v současné době není příliš náročné, stejně jako není příliš náročné je provádět. Záleží pak na jedincích samotných, jak daleko jsou ochotni zajít. Jiným případem je pak stav, kdy jsou do určitého chování nuceni. V takové chvíli je velmi náročné volit vlastní vůli a prosadit, pokud se jedná o skupinu, která dává jasně najevo svou převahu. Právě skupina, do níž se snaží jedinec začlenit, často bývá tím hlavním faktorem, který rozhoduje o tom, jestli se bude dítě prezentovat patologickým chováním. Sídliště je pak prostředím, kde mohou vznikat vazby, které nejsou pro společnost přijatelné. Velmi záleží na tom, jak je sídliště velké, jaké má demografické zastoupení a na dalších faktorech, které rozhodují o tom, zda zde existují skupiny, které se projevují patologickými jevy.

Patologické jevy mají různé podoby. Některé již byly zmíněny v úvodu, další budou podrobněji zmíněny v textu samotné práce. Jedním z patologických jevů je i vandalismus, na který se bakalářská práce zaměřuje. Vandalismus není patologickým jevem, který by se začal vyskytovat v posledních letech. Naopak, je to jev, který se v dějinách vyskytuje dlouhodobě, pouze se mění jeho podoba a pohled na vandalismus. Samotný pojem pochází z historie, kdy Vandalové byli členové kmene, který pustošil Evropu a dokonce i vyraboval Řím. Právě tato událost především vedla k tomu, že se jejich jméno začalo později užívat jako označení pro nesmyslné ničení, v podstatě ničení pro ničení. Válečná historie zná rabování a ničení

v mnoha jiných podobách, ale právě ta vandalská se uchytila a slovo se ve slovních udrželo až do současnosti.

Vandalismus není považován za nejkritičtější z patologických jevů, ale rozhodně o něm není možné hovořit jako o snesitelném. Žádný patologický jev nesmí zůstat bez povšimnutí, žádný nesmí být přehlížen. Vandalismus nepředstavuje formu agrese, která je páchána na lidech, alespoň ne primárně, ale formou násilí na neživých věcech, především pak na soukromém majetku jiných osob, případně na majetku veřejném. Jedním z nejvhodnějších příkladů vandalismu je například i sprejství, kdy sprejer vytvoří graffiti na zeď veřejného domu, zeď, apod. Samozřejmě, najdou se osoby, které graffiti označují za umění, ale ve chvíli, kdy ke sprejování není povolení majitele, vždy se jedná o vandalismus, který narušuje vlastnictví osob. Práce se nevztahuje pouze na graffiti, ale obecně na vandalismus, který je spojený s městským sídlištěm, kde graffiti mají své místo.

Cílem práce je popsat patologické jevy a agresi, která se objevuje u mládeže, se zaměřením na vandalismus dětí a mládeže na městském sídlišti. Práce je především teoretického charakteru, kdy se snaží zmapovat podklad pro dané téma, určit, z jakých příčin vychází vandalské chování mladistvých, proč k němu dochází a jak se projevuje. Práce je pro tyto potřeby rozdělena do celkem čtyř kapitol. První kapitola se zaměřuje na agresivitu jako takovou. Agresivita je sama o sobě problémem, protože právě z ní mohou vyplývat i další patologické jevy, včetně vandalismu. Práce se tedy na agresivitu zaměřuje podrobněji, aby následně mohlo být zaměřeno na další aspekty, které jsou s patologickými jevy spojeny. Právě patologické jevy jsou tématem, kterým se obecně zabývá druhá kapitola. Důvodem je to, že vandalismus je s ostatními patologickými jevy výrazně propojený a velmi často dochází k tomu, že se jedinci projevují nejen vandalismem, ale i nějakými dalšími patologickými jevy. Toto propojení velmi komplikuje možnost s vandalismem se vyrovnat a omezovat ho.

Poslední kapitola práce je přímo zaměřena na vandalismus v současné české společnosti, na jeho projevy. Jedná se o kapitolu psanou formou diskuse, která se snaží zjistit, jaké jsou skutečné důvody toho, proč dochází k vandalismu, co pro mladistvé tyto aktivity znamenají a zda jsou zde nějaké možnosti toho, jak se s tímto problémem vyrovnávat, jak se pokusit řešit tento sociálně patologický jev, který je ve společnosti přítomný a který rozhodně nelze považovat za málo významný. Ve srovnání s takovými patologickými jevy, jako jsou konzumace drog nebo krádeže, se jedná o jev méně rozsáhlý, ale nikoli méně závažný. Jak práce ukáže, jeho projevy mohou být velmi zásadní a mohou vést k mnohem závažnějším problémům, a to jak pro společnost, tak i pro jedince.

1 AGRESIVITA U DĚTÍ A MLADISTVÝCH

Agresivitu není možné chápat jako jediný faktor, který rozhoduje o tom, jestli se dítě stane pro společnost nebezpečným, jestli jeho chování přejde do fáze patologických jevů, ale jedná se o jeden ze základních aspektů chování, které by se u dětí nemělo tolerovat, stejně jako by nemělo být přehlíženo u dospělých. Nejde o to, že agresivita je nutně špatným faktorem, který se projevuje jen u nějakých lidí, ale jde o to, že projevy se různí podle intenzity, cílení, atd. S agresivitou se rodíme, jak ve své době uvedl Antier (2011). Dodal, že bez ní se dítě nemůže vyvíjet. Agresivita není nevýznamná, ale stojí ve vývoji dítěte hned vedle pozitivních citů, jako je láska. Antier řekl (2011, s. 9), že díky agresivitě se dítě bude snáze pouštět do úkolů, spíše v sobě najde energii, a to i v takovém případě, že musí podstoupit činnost, která mu není úplně blízká. Pokud je agresivita v mezích, může být dokonce vhodným motivátorem, který způsobí, že dítě bude mít touhu vítězit, touhu být lepší. Agresivitu nelze chápat jako prvek, který je nezbytně nevhodný, ale spíše jde o to, jestli je správně směřována. Agresivita může vést dítě k lepším výsledkům ve sportu, může být přínosná pro soutěživost, ale vždycky je potřeba dbát na to, aby úroveň agresivity nepřesáhla určitou mez. Agresivita obrácená proti jiným lidem, nepochopitelná a bezpředmětná, v takové chvíli již nelze hovořit o tom, že agresivita dítě motivuje, ale že je problémem.

Aby bylo možné rozeznávat, v jaké fázi se dítě nachází, kdy se již jedná o agresivitu nevhodnou, kterou nazýváme agrese (nejedná se o synonyma) a kdy již naopak došlo k propuknutí agresivity v míře nevhodné, teorie vymezuje stupně agrese. Stupně, jak je definoval Sovák (2000), jsou čtyři a odlišují se od sebe podle toho, s jakou intenzitou je agrese vyjadřována a především jak je vnímána okolím dítěte, které se agresivně projevuje:

- 1) **Agrese bez vnějších projevů** – Agresivita zůstává „uzavřená“ v mysli dítěte, což rozhodně nemusí být pozitivním projevem. Agrese zůstává v tomto případě skrytá a její skutečné propuknutí je následně mnohem problematictější, pokud dojde k přechodu na další stupeň.
- 2) **Agrese, která se projeví navenek** – Projevení vnitřní agrese nemusí okamžitě znamenat, že je projevem násilí, i když velmi záleží na tom, jak moc v sobě dítě vztek dusí, jak moc zůstává uzavřená, než skutečný vnější projev propukne. Prvními kroky jsou nadávky, výhružky, urážky, posměšky, apod.

- 3) **Agrese projevující se destruktivním chováním** – Destruktivní chování velmi úzce souvisí s vandalismem. Nemusí nutně vést k vandalismu záměrnému, ale ve vzteku může dítě rozbít předmět, zlomit větev, kopnout do něčeho, co se rozbije. V takové fázi, pokud se jedná o projevy opakované, je nebezpečí, že dojde k eskalaci, která povede k fyzickému napadení jiného člověka.
- 4) **Fyzické napadení druhé osoby** – Poslední stupeň, kdy dochází k plnému projevu agrese, která je mířena vůči jiné osobě nikoli slovně, ale již přímo aktivním útokem, který nemusí být nutně vyprovokovaný. Pokud je nevyprovokovaný, je to jen hlubší ukázka toho, jak problémová může agrese být.

Projevy agrese jsou od těch méně závažných až po ty skutečně radikální. Fyzické napadení samo o sobě může mít různé podoby jako napadení rukama, ale i napadení předmětem či dokonce zbraní, což již může být velmi nebezpečné a fatálním důsledkem může být až smrt napadeného. Hovoříme o agresi a o agresivitě, ale co je vlastně agresivita? Její základní definici přinesl v roce 1999 Čermák, který uvedl, že v širším slova smyslu je agresivitou předpoklad k agresivnímu chování, což neplatí jen z biologického úhlu pohledu. Podle toho, jak velké předpoklady jedinec má, chová se agresivně. Čím větší předpoklady jsou, tím spíše bude na některé podněty reagovat nepřátelsky. Čím více agresivity se v člověku skrývá, tím je pro společnost relativně nebezpečnější. Nezáleží na tom, kdy se agresivita projeví, protože pokud dojde k jejímu projevu, je tento nebezpečný. Není vhodné podceňovat situaci ani ve chvíli, kdy se dítě agresivně neprojevuje. Určité změny nálad, tiché chování a další náznaky mohou vést k přesvědčení, že agresivita je doposud skrytá. I s ní je potřeba se vyrovnávat. Hlavně je nutné si uvědomit, že je zde velké množství faktorů, které dítě ovlivňují a které mohou vést k agresivním projevům. Kromě osobnostních dispozic, které jsou velmi těžko ovlivnitelné, to jsou především tři následující skupiny:

- Rodina,
- Škola,
- Vrstevníci.

Nelze pochybovat o tom, že dítě potřebuje lásku. Tato skutečnost je dlouhodobě známá, přesto musí být připomínána, aby se na ni nezapomínalo. Také velmi záleží na tom, jak je láska chápána. Matějček již v roce 1986 jasně uvedl, že za lásku rozhodně nelze chápat rozmazlování dětí, hýčkáni si jich, protože vše dělají správně. Láska by v první řadě měla

znamenat jistotu. Dítě musí tu jistotu cítit, aby se o sebe nemuselo strachovat, aby se mohlo soustředit na jiné aktivity ve svém mladém životě. Mateřská láska však nesmí být chápána jako oběť. Matka – a samozřejmě i otec – mají své dítě vychovávat takovým způsobem, aby mělo zajištěno vhodné podmínky, což může zahrnovat i náročnost, důslednost a přísnost. (Matějček, 1986, s. 39) Rodina je nejdůležitější institucí, v které dítě vyrůstá od svého narození. Pokud je rodina určitým způsobem narušena, je relativně pravděpodobnější, že se u takového dítěte projeví agresivní sklony. Například: Otec v rodině je alkoholik, který se vůči ostatním členům projevuje násilně. Dítě si může tento „vzor“ vzít jako směrodatný a samo si vůli vynucovat násilím, protože tak je mu to prezentováno. Pokud se rodiče dítěti věnují, jak by měli, je menší pravděpodobnost, že se u něj agresivní chování projeví na takové úrovni, kdy se stává nebezpečným nejen sobě, ale především pak svému okolí. Navíc, patologické jevy jako vandalismus a šikana jsou mnohdy hromadné, kdy se na nich podílí více jedinců. Dítě tak na svou stranu může strhávat i další, což souvisí s vlivem vrstevníků.

Rodina je základní skupinou, která dítě ovlivňuje, ale jsou zde také neformální skupiny, které jsou tvořeny zhruba stejně starými jedinci, kteří mají určité společné atributy, např. navštěvují stejnou školu. Vazby vznikající, jak uvedl Čačka (2000) v pubertálním období většinou přetrvávají až do období adolescence a není výjimkou, že mohou trvat i dále v průběhu dospělosti. V takových skupinách se děti navzájem musí ovlivňovat. Ve skupině může být dominantnější jedinec, který ostatní strhává na svou stranu, prezentuje jim své názory, které oni chápou jako dané, jako pravdu, a to mnohdy i navzdory tomu, co je učili rodiče. Pokud je vůdcem skupinky dítě, jež má s agresivitou problémy, má nedostatky ve výchově, jeho vliv je nezpochybnitelný a měli by to být především učitelé a rodiče, kteří podobné přátelství ukončí. Pokud by byly podobné skupinky podporovány (mohou vznikat i mimo školu, prostředí sídlišť je pro ně naprosto vhodné), docházelo by k šíření agresivních nálad i na další jedince, což lze jednoznačně považovat za společensky nevhodné chování.

Další skupinou, která má vliv na dítě a která formuje jeho chování a jednání, je škola. Mühlpachr (2008, s. 140) uvádí, že význam školy a samotné zkušenosti, kterou žák získává, je naprosto mimořádný. Nejdůležitějším faktorem je skutečnost, že se dítě poprvé dostává do nového kolektivu, kde není autoritou některý z rodičů, ale učitel. Autorita naprosto nová, na níž může být náročné si zvyknout. Dítě zde totiž není posuzováno podle toho, že ho mají rodiče rádi, ale podle toho, jak plní svoje úkoly, jak pracuje. Režim je zde výrazně odlišný, než na jaký bylo zvyklé. I když u dítěte již déle mohla fungovat znalost konkurence (například ve vztahu se sourozencem), tato získává naprosto nový rozměr díky spolužákům,

s nimiž musí dítě do jisté míry soutěžit. Škola je prostředím, kde si dítě poprvé zvyká na principy, které bude muset akceptovat v pracovním procesu, který po povinné školní docházce a jejích nadstavbách následuje. Vlivy školy však nemusejí být pouze pozitivní, naopak i negativní vlivy jsou poměrně běžné. Tato skutečnost vyplývá z toho, že jednotliví žáci jsou sami formujícím faktorem, ale na druhou stranu jsou to i učitelé, kteří mají odpovědnost za větší počet dětí, musejí vzdělávat a vychovávat všechny jedince ve své třídě, což s sebou nese velkou zodpovědnost, ale zároveň i možnost dělat chyby. Učitelé se může stát, že se nebude dostatečně svým žákům věnovat, bude je hodnotit stereotypně bez toho, aby si uvědomil, že se zlepšují, a oni tak budou mít ze školy samotné výrazný proces frustrace, který může vést k tomu, že se bude snažit nalézt jinou aktivitu, která mu frustraci vynahradí. Naprosto běžnou odpovědí na nezájem školy, problémy se spolužáky je záškoláctví. Agrese může být odpovědí druhou. Tím, že žák má pocit, že mu učitel nevytváří stejné prostředí jako ostatním, dává svou nevoli najevo tím, že se s učitelem hádá, automaticky mu odporuje, případně mu dokonce veřejně nadává. Takové chování samozřejmě nelze tolerovat, i když je vždy otázkou, jestli je skutečně chyba pouze na dítěti, které se může jevit jako nepřizpůsobivé, anebo jsou okolnosti jeho chování do jisté míry objektivní. Tento faktor by neměl být podceňován, i když samozřejmě záleží na projevech agrese, na jejich intenzitě a na jejich podobě. Zbytečné, nesmyslné agresivní chování je jednoznačně ukázkou toho, že žák není bezproblémový a v jeho chování jsou projevy, které je nezbytné řešit.

Škola je pak skutečně velmi komplexním prostředím, které na dítě působí různou měrou. Dítě se dostává do nového kolektivu, kde však nejsou pouze vrstevníci, ale také další autority, s nimiž se doposud nesešlo. Učitelé jsou lidmi, s nimiž se dostávají do kontaktu a musejí dodržovat jimi stanovená pravidla. Pro dítě může být velmi složitá sama skutečnost se škole a jejím principům přizpůsobit.

Posledním vnějším faktorem, o kterém se mluví jako o tom, který může způsobovat agresi u dětí, případně i u dospělých, je televize. Zobecněme to na masmédiá, která poskytují informace z celého světa, informace, které jsou mnohdy plné násilí. Násilné filmy jsou naprosto přirozenou součástí telefonních programů. Během jednoho večera děti vidí, jak někdo umírá, způsoby jsou mnohdy skutečně velmi realistické, navíc se zdá, že agresivita není tak náročná a že může poskytovat určité zadostiučinění. Již před několik lety Čermák (1999, s. 105) zjistil, že vliv televize a dalších médií nemusí být až tak zásadní, protože zde není přímá příčinná souvislost, která by vedla k tomu, že televizí násilí je realizováno na ve skutečnosti právě na základě televizního vzoru. Většinou jsou zde další faktory, které je

nezbytné odhalit, aby bylo možné určit, proč se agresivní chování u jedince projevilo, případně projevuje dlouhodobě. Televizní násilí tak lze podle Čermáka (1999) chápat jako podpůrný vliv, ale nikoli jako příčinu. Masmédia není možné úplně vyloučit, ale musí se hledat další faktory. Vždy bude spíše na vině prostředí dítěte, nikoli masmédia jako taková. Nemusí to platit vždy, ale ve více případech ano. Televize a násilí v ní může pro některé představovat pouze omluv za to, co sami spáchali, že se dítěti nevěnovali a neposkytli mu dostatečně vhodné prostředí pro jeho růst a rozvoj.

Vedle vnějších předpokladů (rodina, škola, vrstevníci a případně i masmédia) pro agresivní chování, Říčan (1995) vymezil i vnitřní příčiny. Následující faktory mají na agresivní chování a jeho projevy nejdůležitější dopad:

- **Dědičnost** – Tvoří ji faktory, které si s sebou nese dítě ve svém genovém fondu. Nejedná se však o jasné určení toho, jak se dítě bude skutečně chovat. To je určeno kombinací s ostatními vnitřními i vnějšími předpoklady k agresivnímu chování.
- **Nižší IQ** – Ne každý autor souhlasí (Vágnerová (2008) vliv IQ spíše odmítá), ale vzhledem k tomu, že dítě má nižší IQ, stěží se ve společnosti s určitými problémy, kdy například není ve škole tak dobré, nevychází tolik se spolužáky, apod. Takové prostředí a jednání by mohly vést k tomu, že dítě se začne vůči svému okolí chovat agresivně, aby si vynahradilo frustraci, která u něj probíhá.
- **Poruchy centrální soustavy** – Poruchy centrální soustavy lze shrnout jako rizikové faktory, které vznikají na základě prenatálního či perinatálního poškození plodu. Jak uvádí Vágnerová (2008, s. 275), tento rizikový faktor může zvyšovat pravděpodobnost, že se u dítěte projeví sklony k nežádoucím způsobům reakce na určité podněty. Patří sem děti hyperaktivní, po úrazech hlavy, s epilepsií, apod.

Za agresivní chování u dítěte není možné vždy vinit pouze jeden faktor, ale je vhodné zjišťovat, jaké vlivy na dítě působily. Pokud je odhaleno více příčin, je mnohem snazší dítěti pomoci a agresivní chování u něj eliminovat. Pokud k eliminaci nedochází, je možné, aby se u dítěte projevil další patologické jevy, jako jsou šikana nebo vandalismus. Jedná se pouze o některé patologické jevy, které se u dítěte mohou projevit. Výsledkem potlačované agresivity však může být i sebepoškozování či závislosti. Agresivitu v tomto směru nelze podceňovat, protože může přejít v jevy, které jsou pro společnost skutečně nebezpečné, nikoli jen neprospěšné.

1.1 Vývoj dítěte a jeho spojitost s agresivitou

Agresivita do jisté míry souvisí s dospíváním. Čím je dítě starší, tím větší je pravděpodobnost, že se jeho agresivní chování projeví více. Není to nutně podmínkou, ale čím dítě stárne, tím mohou být formy agresivity, které se u dítěte projevují formami, jež bývají mnohem propracovanější, promyšlenější. Vandalismus, na který je práce zaměřena, je projevem, který se objevuje i u mladších dětí, ale v jejich případě to nemusí být úmyslné. Adolescent svým vandalismem již sleduje určitý cíl, kterým bývá mnohdy rebelství, ale také sledování jiného, pro mnohé velmi komplikovanějšího cíle, jež může být pro jiné lidi velmi těžko pochopitelný. Vandalismu se práce více věnuje v dalších částech, nyní k samotné adolescenci.

Fázování lidského života je pochopitelné, protože je možné se na něj z hlediska různých vět lépe zaměřit. Dítě ve věku předškolní má jiné potřeby než dítě ve věku školním, stejně tak jsou odlišné potřeby dítěte, které prochází adolescencí. Je to dáno různými faktory, jako jsou postupující socializace, ale samozřejmě také vývoj lidského těla a lidské psychiky. V obou případech jedinec prochází změnami, které jsou velmi významné a jež zásadně ovlivňují jeho chování a mají souvislost s jeho agresivitou. Mladí lidé jsou jiní než dospělí, a proto bylo nutné, aby zde vznikly specializované obory, které budou moct děti a jejich život analyzovat co nejvhodnějším způsobem. Jak uvedl Macek (2003), adolescenti si vytvářejí vlastní kulturu, vlastní způsob života, který se od ostatních odlišuje a z tohoto důvodu je naprosto nezbytné, aby se na dospívání nahlíželo jiným způsobem než na dospělost jako takovou. Adolescence je tak obdobím, kdy se dítě stává dospělým. Je to do jisté míry mezifáze.

Hartl a Hartlová (2009) přišli se slovníkovou definicí, která také vychází z toho, že se jedná o dospívání, ale zároveň uvedli, že v literatuře obecně není dána jasná definice toho, co to vlastně je adolescence. Autoři se zde velmi odlišují, respektive si sami nejsou jistí, jak toto období definovat. Obvykle dochází k vymezení časovému, kdy jsou jednotlivými roky dítěte určena období, kterými prochází. Jednou z definic, kterou Hartl a Hartlová (2009) uvádí, je definice toho, že adolescence patří mezi fáze pubescence a ranou dospělost, což je fyzicky vymezeno vývojem sekundárních pohlavních znaků, dosažením pohlavní zralosti a psychicky dotvářením rozumových schopností a celistvosti osobnosti. Dle jiné definice, jak Hartl a Hartlová (2009) prezentovali, je adolescence obdobím, které zahrnuje i pubescenci. Je tedy – z hlediska terminologického – velmi náročné určit, jak vlastně adolescenci chápat. V této

práci jsou adolescence a pubescence dva rozdílné pojmy, kdy nejprve je období pubescence, na které adolescence bezprostředně navazuje.

Pro přesné vymezení jednotlivých období a fází mladistvých a jejich vývoje, je vhodné využít typologii, s kterou přišli Langmeier a Krejčířová (2006). Dle těchto dvou autorů se vývoj mladistvých může rozdělit do následujících dvou základních období a jejich podobdobí:

- **Období pubescence (11 – 15 let)** – Toto období se dále skládá se dvou dalších fází, které je možné označit následujícím způsobem:
 - o Fáze prepuberty (11 – 13 let) – Období, které se projevuje prvními formami pohlavního dospívání, u dívek se většinou právě v této fázi dostavuje první menstruace, která je následně pravidelná.
 - o Fáze vlastní puberty (13 – 15 let) – Tato fáze by měla být tou, která je zakončena reprodukční způsobilostí. Na horní hranici této fáze je patrné, že je stanovena i v souladu se zákonem, který určuje 15 let jako věk, kdy je možné mít zákonně pohlavní styk. Biologické predispozice jedince spolu s duševními schopnostmi se zde střetávají v konsenzu spolu s právním stanovením pohlavní způsobilosti.
- **Období adolescence (15 – 22 let)** – Časové vymezení je poměrně rozsáhlé, což souvisí s tím, že adolescence má u každého jedince mírně odlišný průběh. Projevuje se zde individualita každého jedince. Přesto je možné určit, že toto období se projevuje přechodem ze školy do pracovního procesu, což je jedna z nejzásadnějších sociálních změn, kterou jedinec za svůj život podstupuje. Kromě toho je dokončen fyzický vývoj dítěte, stejně tak i růst těla a orgánů. Jedinec mění a dokončuje svůj psychický vývoj, ale také dochází k tomu, že vyhledává a navazuje sexuální vztahy, a to již za účelem erotického sblížení.

Musíme přijmout skutečnost, že pubescence a adolescence jednoznačně nejsou nejjednoduššími obdobími lidského života. Prochází si jimi každý jedinec a každý pozná, že v některých letech svého dětství byl jinak citlivý, jinak řešil problémy, neustále se u něj měnily nálady, i když vlastně ke změnám neexistoval důvod. Rodiče sami často vzpomínají nato, že i oni jako děti procházeli podobným obdobím, kterým procházejí jejich potomci. Tyto změny jsou hodně dány tím, jak si jedinec uvědomuje svojí vlastní osobnost a její hloubku. Langmeier a Krejčířová (2006) uvádějí, že v tomto období děti více pozorují své stavy, vnímají svoje nálady, problémy více řeší, nikoli však otevřeně, ale naopak ve svém nitru.

Denní snění není neobvyklým aspektem vývoje v této fázi, i když samozřejmě závisí na jeho intenzitě. Pokud je denní snění velmi intenzivní, znamená to, že psychika jedince je až příliš mimo realitu, což rozhodně není stav přínosný.

Dospívající jedinci se tak mnohdy nacházejí v nejistotě, která vyplývá jak z jejich nitra, tak i z interakce s vnějším prostředím, s dalšími členy společnosti. Mladí lidé tak velmi zkoušejí, co vlastně život obnáší. Žijí přítomností a mnohdy si jen velmi těžko uvědomují, jaké budou důsledky jejich chování pro budoucnost. Z minulosti se ne vždy dokáží poučit. Jak uvádí Říčan (2004) budoucnost je pro mladistvé přijatelná pouze v případě, že jim současný stav určitým způsobem nevyhovuje. Skutečnost, že neřeší budoucnost, že si neuvědomují následky svého chování, dokládá, že porušení určitých zásad nemusí být až takovým problémem. Proč něco nezkusit, pokud neřeším, jaké to bude mít následky? Adolescence a pubescence jsou tak velmi kritickými obdobími, která mají pro vandalismus a další patologické jevy důležitý význam.

1.2 Specifika pubescence a adolescence

Adolescence, vzhledem k tomu, že zde probíhá velké množství změn, je zásadní fází, kterou je třeba lépe definovat. Změny, které v této fázi probíhají, jsou natolik zásadní, že musí být chápány v celé své souvislosti. Právě toto období vede i k vandalismu, který nemusí být jen projevem ničení pro ničení, ale smysluplným jednáním, které sleduje určitý cíl. Na základě následujících specifík je možné odhalit základní skutečnosti, které vedou k projevům agresivity, ať už formou vandalismu, či formou jinou. Následující specifika byla vymezena Mackem (2003, s. 17):

- **Adolescenti si uvědomují své tělo, svou sexualitu a pohlavní zralost** – Díky tomuto uvědomění si sebe sama a pochopení toho, že je přirozeně nezbytné vytvářet vztahy mezi opačným pohlavím, případně stejným pohlavím, které budou sexuálního charakteru, může být vandalismus snahou na sebe upozornit, vyčlenit se pro protějšek.
- **Rozvíjí se psychické schopnosti, které souvisejí s komplexitou, flexibilitou a abstraktním myšlením** – Rozvinutí intelektu může vést k pochopení skutečností, které jedinec doposud nechápal. Uvědomění si těchto skutečností může být pro jedince natolik silné, že jeho projevem bude právě agresivita, vztek na společnost, který může vést k tomu, že se pokusí nějakým způsobem stát proti společnosti, nějak se z ní vyčlenit, ukázat jiný názor.

- **Dokončení emocionálního rozvoje** – Emocionální rozvoj se projevuje ve vztazích, kdy jedinec je schopen vytvářet vztahy, které mohou trvat dlouhou dobu, stejně tak je ale schopen vytvářet vztahy, které jsou negativního charakteru. I agresivita je jednou z emocí, které jsou součástí lidského chování. Právě v tomto věku se projevuje velmi výrazně.
- **Osamostatnění od autorit** – Během adolescence se mění vztahy k rodičům, vyučujícím ale i dalším autoritám. Respekt se může vytratit a změnit se na odpor. Snaha rebelovat může být dána pouze tím, že jedinec, na základě získání pocitu vlastní autonomie, bude vystupovat automaticky proti rodičům a dalším autoritám. Bez rozmýšlení bude nesouhlasit s jejich názory, odmítat jejich jednání.
- **Jedinec si uvědomuje svou ekonomickou pozici** – Jedinec si musí osvojit základní dovednosti s financemi, chce si vydělávat, aby si mohl koupit, co chce či potřebuje. Práce se tak stává více a více součástí jeho života. Blízkost pracovního procesu, nutnost zvolit si svoje povolání, mohou být i demotivujícími prvky, kdy dítě bude hledat útěk, například i ve formě vandalismu.
- **Sexuální a partnerské zkušenosti** – Rozvíjí se naprosto nová oblast lidského vnímání, jedinec získává zkušenosti v oblasti, která pro něj doposud neexistovala. Je to oblast velmi kritická a může znamenat pro jedince velký problém, například ve chvíli, pokud jej přitahuje stejné pohlaví, což ve společnosti stále není vždy akceptováno.
- **Rozvoj intelektu** – Dítě se stává stále více součástí společnosti a jednotlivých společenských skupin a podskupin. Podle toho se musí určitým způsobem chovat. Přejímá odpovědnost, kterou nese za sebe a své chování. Neovlivňuje svým chováním pouze sebe, ale i další jedince, s kterými se ve společnosti setkává a s nimiž komunikuje, ať už na denní bázi, anebo pouze během jednorázových příležitostí. Každý čin jedince ve společnosti ovlivňuje společnost, nikoli pouze jedinou osobu.
- **Vytváření budoucích priorit** – Jedinec si musí utvořit představu o tom, kam chce směřovat, co bude v dalších letech ve svém životě dělat. Nejedná se o jednoduché rozhodování. Dítě si musí určit, co chce, co od sebe a svého života očekává. Toto rozhodování vyžaduje velké množství odpovědnosti a je poměrně náročné, což se opět může projevit v tom smyslu, že dítě od takové odpovědnosti bude chtít utéct. Vandalismus je jednou z reakcí na odpovědnost. Jedná se o naprosto neodpovědné jednání.

- **Vytváření hierarchie hodnot** – Dítě začíná chápat, že před sebou má život, který je ještě poměrně dlouhý. Ve světě musí určitým způsobem existovat, musí přijmout některé hodnoty, některé si vytvořit. Pokud k tomu nedojde, je další život velmi komplikovaný, doprovázený projevy agrese. Dospívání není jednoduchý proces, ale jednoznačně se jedná o jeden z nejdůležitějších procesů, kterými jedinec – každý jedinec – prochází.

Samotná adolescence je obdobím, kdy si jedinec prochází specifickými fázemi. Velmi záleží na tom, jaké jsou vztahy jedince nejen k sobě samému, což je velmi významný aspekt dospívání, ale také ke společnosti, k okolí, k lidem, s nimiž se setkává. Zde je možné, dle Langmeiera a Krejčířové (2006), odhalit několik fází, které se odvíjejí podle toho, jak se vztah jedince k ostatním lidem mění, utváří. Mezi fáze tohoto vztahového vývoje jsou autory řazeny:

- **Skupinová izosexuální fáze** – Vytváří se vztahy na základě shody pohlaví. Nejedná se o vztahy sexuálního charakteru, ale vztahy, které jsou založené na přátelství, na podobných zájmech. Právě podobnost zájmů je mnohdy rozhodujícím faktorem, který vede k tomu, že spolu děti komunikují a tráví spolu čas. Problémem této fáze může být skutečnost, že jsou vytvářeny vztahy negativního charakteru, kdy dítě je například ovlivňováno skupinou, která provozuje delikventní činnost. Tato fáze jednoznačně nemusí být pouze společensky vhodný průběh.
- **Individuální izosexuální fáze** – Skupina, v rámci níž mají jedinci vztahy, se výrazně zužuje na několik členů, mnohdy se jedná pouze o dvojice. Opět jsou to dvojice stejného pohlaví, kdy dochází ke společnému prožívání a sdílení pocitů. Jedná se o fázi, kde každý jedinec má svůj význam, protože není potřeba se podříditi většině a jejím pravidlům, názorům, přátelství se utváří na základě sdílených přesvědčení a individuálních hodnot jedince.
- **Přechodná etapa** – První fáze, v které se objevuje i zájem o druhé pohlaví. Není možné přesně určit, kdy k této fázi dochází, je velmi individuální a vymezení v rámci let je v podstatě nemožné. Tento zájem je prozatím velmi nejistý, bázlivý, kdy k projevům dochází mnohdy pouze na dálku, či takovým způsobem, který je jen těžko vypořadatelý druhou stranou.
- **Heterosexuální fáze polygamní** – Jedná se o první lásku, respektive první vztah, který vzniká na základě vztahového sblížení, jež má podobu intimního vztahu v jeho

různých projevech. Nejedná se o pevné vztahy, ale většinou především o takové, které jsou založené na vzájemném seznamování, ujišťování se o společných hodnotách, vzájemné důvěře. Vztahy založené na těchto skutečnostech nemusí být vždy těmi, které vydrží dlouhodobě, chlapci a dívky navzájem poznávají, jaké je druhé pohlaví, nikoli pouze v oblasti intimní, ale především pak v oblasti vztahové.

- **Etapa zamilovanosti** – Jedná se o fázi, která může trvat až do dospělosti, respektive ještě dále. Vztahy mezi chlapcem a dívkou (mužem a ženou) se stávají hlubšími, jsou založené na vzájemné důvěře a na jistotách a společných hodnotách. Vazby jsou pevné, mnohdy skutečně stálé.

Všechny fáze sblížování na základě společného i rozdílného pohlaví jsou fázemi, které výrazně jedince ovlivňují. Dítě může být v takových vztazích spokojené, stejně tak i nespokojené, ze skupiny, případně od druhého jedince přejímá některé vlastnosti, které mohou být pro společnost jako celek přínosné, na druhou stranu se mohou objevovat vlivy, které rozhodně přijatelné nejsou. Skupina je jedním z aspektů, které směřují dítě k tomu, aby se choval jinak, než je společensky přijímáno jako vhodné. Mluvíme tedy o patologických jevech, které jsou popisovány v následující kapitole. Vztahový vývoj má velký vliv, ale stejně tak má velký vliv vývoj jedince, který je opět individuální podle predispozic. Přesto je možné v literatuře najít rozdělení jedinců podle jejich identity do několika skupin. Čačka (2000) přejal následující typologii:

- **Zmatení jedinci** – Nejsou schopni se ve společenských vztazích dostatečně orientovat, mají problémy i sami se sebou. Jejich jednání bývá bez rozmyslu, případně takové, že je možné jej považovat za společensky nežádoucí. Je patrné, že právě toto je stav jedince, jeho identity, který může vést k vandalismu a dalším projevům agrese. Zmatenost může být provázena právě agresí, která je určitou snahou se vymanit z nejistoty, dát najevo svoje názory, svoje přesvědčení. Jako kdyby jedinec neměl už jinou cestu, jak se seberealizovat. Samozřejmě agrese není jediným projevem, ale může s tímto typem identity poměrně úzce souviset.
- **Skupina závislých** – Ani tuto skupinu není možné považovat za naprosto bezproblémovou. Není to případ skupiny, která je automaticky negativní svými projevy, ale přesto zde mohou vznikat problémy, které se váží k podstatě takových jedinců. Potřebují ve svém životě autoritu. Ne záleží na tom, jestli se jedná o autoritu, která vychází z osoby starší, zkušenější, může se jednat i o vrstevníka, který disponuje

charismatem a dostatečnými přesvědčovacími schopnostmi. Takový jedinec může poznat jedince, kteří chtějí – potřebují – být závislí, a to využít ve svůj prospěch a v jejich neprospěch. Nejedná se o závislost, která by mohla vést k destruktivnímu nebo sebedestruktivnímu jednáním, ale přesto tito lidé zůstávají závislí a důvěřiví do dospělosti. Autority mohou jejich závislosti využívat, což se může projevit v partě, kdy vůdce přemlouvá slabší jedince k činům, které by normálně nedělali, případně je k nim přímo nutí. Mezi takové činy mohou patřit i různé sociálně patologické jevy včetně vandalismu.

- **Hledající jedinci** – Jedinci, kteří jsou řazeni do této skupiny, jsou jedinci, kteří se teprve snaží zjistit, co je vlastně jejich zájem, co chtějí v životě sledovat. Vede to k tomu, že mohou zkoušet více činností, aby skutečně zjistili, co je zajímavá. Takové činnosti mohou být přínosné, ale stejně tak se může jednat o činnosti nevhodné, nebo případně některými nechápané jako pozitivní. Hledání se týká i sebe sama a vztahu k ostatním lidem. Agresivita může být jednou z cest, kterou jedinec zkouší. Pokud by se mu osvědčila, je možné, že ji bude dále vyhledávat. Pokud nikoli, bude zkoušet jinou variantu. Fáze hledání většinou s postupem věku končí, kdy jedinec si vybírá hodnoty, které chce sledovat, a způsoby, kterými těchto hodnot chce ve svém životě dosáhnout.
- **Skupina sebevědomých** – Nejedná se o pejorativní chápání pojmu „sebevědomí“. V tomto případě se jedná o zdravé, téměř nutné sebevědomí. Jedinci, kteří patří do této skupiny, jsou lidé, kteří již mají své hodnoty srovnané a většinou přesně, nebo velmi dobře vědí, co vlastně od sebe a od života očekávají. Jsou tak schopni plnit i náročnější požadavky, které vycházejí jak od nich samých, tak především pak od okolí. Tato skupina není nutně závislá na sebevědomí ostatních lidí, jejich sebevědomí se utváří i nezávisle.

Náležitost do jednotlivých skupin může do jisté míry zvyšovat pravděpodobnost, že se jedinci budou chovat společensky nevhodně, že budou volit vandalismus jako jedno z východisek ze situace, která pro ně není dostatečně jasná, nedokáží se v ní orientovat, nejsou schopni si sami srovnat, co vlastně chtějí a co potřebují. Potřeba pro ně nebývá tím, po čem sami touží, a naopak.

2 PATOLOGICKÉ JEVY MLÁDEŽE

Patologické jevy zahrnují poměrně širokou kategorii různých projevů, které se mohou projevit u dětí a samozřejmě i později u dospělých. Vandalismus, který bude podrobněji rozebrán v následující kapitole, tvoří pouze jeden z jevů, ale jsou zde i další, navzájem propojené, které je nutné si uvědomit a které mohou s vandalismem souviset. V následujících podkapitolách jsou jednotlivé patologické jevy stručně definovány.

2.1 Lhaní

Každý ve svém životě lže. Někdo málo, někdo více. Záleží na osobnosti, ale také na situaci. V následujících bodech jsou shrnuty základní situace, v nichž lidé lžou. Důvody pro lži podle konečného (2011) jsou:

- vyhovět přáním a očekáváním,
- odvrácení zklamání,
- lež pro užitek, respektive odvrácení škody druhého (tzv. „bílé lži“),
- ze zdvořilosti,
- vylepšení dojmu z vlastní osoby (změna věku apod.),
- přizpůsobení se protějšku v komunikaci,
- zvýšení úspěšnosti v navazování vztahů,
- nutkání vidět sebe sama v lepším světle,
- hájení vlastního prostoru (např. adolescenta před rodiči nebo podřízeného v rámci organizace).

Může se zdát, že jedna lež neuškodí, ale pokud se z jedné lži stane lhaní stálé, permanentní, jedná se o problém, který se těžko odstraňuje. Patologické lhaní je již skutečným problémem, nemocí a pro okolí lháře jde o nebezpečný úkaz.

2.2 Záškoláctví

Záškoláctví se jeví jako méně závažný patologický jev, ale přesto je potřeba se s ním určitým způsobem vyrovnávat a nenechávat ho bez povšimnutí. Sovák (2000, s. 410-411) definoval záškoláctví jako absenci na vyučování, která se opakuje a je neomluvena, přičemž tato absence může dosahovat desítek, ale i stovek zameškaných hodin. Především rodiče by

měli být schopni zajistit, že dítě bude plnit své povinnosti, kterými docházka do školy jednoznačně je. Žák má určitou odpovědnost, ale pořád to jsou rodiče, kdo jsou jeho zákonní zástupci a musejí řešit problém, pokud nastane. Výše uvedená definice je jednou z variant. Tou další je definice, s níž přišel Průcha a kol. (2009), který říká, že záškoláctví je forma absentérství, která je úmyslná, neomluvená a bez souhlasu rodičů, respektive zákonných zástupců. Při této formě absentérství se záškolák nezdržuje ve škole a povětšinou i mimo domov. Nemusí to být pravidlo, ale většinou podle Průchy a kol (2009, s. 310) souvisí se špatnými výsledky ve škole, nebo s takovými, které žák jako špatné chápe. Záškoláctví je vždy spojeno s tím, že žák neplní povinnou školní docházku, ale zároveň je nutné si uvědomit, že může být spojeno s dalšími patologickými jevy. Žák například lež, aby si hodiny omluvil, falšuje podpisy rodičům, apod. Patologické jevy se vždy nevyskytují jednotlivě, ale je obvyklé, že jeden žák se projevuje negativním chováním v různých podobách.

2.3 Delikvence

Delikvence je velmi obecným pojmem, pod kterým se skrývá velké množství konkrétních činů, které může mladiství spáchat. Právě s mladistvými je tento pojem povětšinou spojován. Koudelková (1995, s. 35) definovala delikvenci jako jev, který tkví v provinění dětí a mladistvých. Provinění se vztahuje k porušení právních a morálních norem, ale je chápáno jako mírnější. Delikvence je chápána mírněji než trestné činy, ale přesto by za ni měl následovat určitý trest, respektive náprava. Pokud by byla delikvence ponechána bez zájmu o dítě, v budoucnu by se z ní stalo něco mnohem nebezpečnějšího. Kriminalita je dalším krokem, který je již patologií především dospělých, ale opět má přechod i do mladistvého věku. Vandalismus je možné pak považovat jak za delikvenci, tak za kriminální čin podle toho, kdo jej páchá a jaký vandalismus je konkrétně prováděn.

2.4 Kriminalita

Pro zjednodušení pojmu je vhodné uvést následující definici, s kterou přišli Osmančík a Švancar (1968). Podle nich je kriminalitou takové chování jednotlivce nebo skupiny lidí, které je možné definovat podle zákona jako trestný čin. Pokud je tedy v trestním zákoníku daný čin uveden, jedná se o čin trestný a je možné jej považovat za kriminální. Kriminální činnost je velmi závažným patologickým jevem, patří sem krádeže, násilné činy, a samozřejmě také vraždy. Kriminální činnost může být spojena s dalšími patologickými jevy, například se závislostí, kdy závislá osoba si na svou drogu peníze získá krádeží, kdy se nešťítí

v určité fázi závislosti okrádat ani své blízké. Opět se ukazuje, že propojení jednotlivých patologických jevů je velmi úzké a jevy na sebe navazují a prolínají se. Jakmile se dítě dostává až k delikvenci nebo kriminální činnosti, mnohdy je nutné řešit více problémů, kterými dítě trpí. Ukazuje se pak význam prevence, která by měla zabránit tomu, aby se podobné případy skutečně udály.

2.5 Závislosti

Závislost je velmi obecným pojmem, který Pipeková a kol. (2010, s. 209) definovali jako velmi intenzívně šířené chování, které se týká herních automatů, sexuálního chování, sledování televize, pracovní činnosti, ale také jídla, hubnutí, sekt a jiných podobných skupin, nemluvě pak o závislostech klasických (alkohol, drogy, cigarety, čaj, káva), jejichž počet narůstá. Díky tomuto výčtu je zřejmé, že se v podstatě každý jedinec může, a to poměrně velmi snadno, může stát osobou závislou na některém z artiklů. Závislost je skutečně velmi široký pojem, pod kterým se skrývá každá forma závislosti. I když si závislost nejvíce spojujeme s alkoholem a drogami, závislost může vzniknout na člověku, na aktivitě, na hraní (viz další podkapitola, která se věnuje patologickému hráčství).

I když by se mohlo zdát, že ne každá závislost je pro dítě nebo pro společnost nebezpečná, vždy je nutné na ně nahlížet s jistým uvědoměním si rizika situace. Pokorný a kol. (2000, s. 9) přímo uvedl, že závislost je sociální fenomén negativního charakteru, který představuje stav, kdy je jedinec ovládán nikoli vlastní vůlí, ale různými chemikáliemi syntetického či přírodního charakteru, ale také předměty a situacemi. V závislosti člověk přichází o vlastní vůli, dělá věci, které by jinak nedělal, jedná s ostatními jinak, než by jednal za normálního stavu. Závislost představuje nebezpečí, které je potřeba včas odhalovat a bránit se mu.

2.6 Patologické hráčství

Specifickým příkladem závislosti je patologické hráčství, které vychází ze hry, v podstatě nevinné činnosti, která má u dětí, ale i u dospělých podporovat rozvoj různých schopností a dovedností. Při patologickém hráčství se však mění na závislost velmi nebezpečnou. Machová přejímá pro určení toho, co je to patologické hráčství, definici Světové zdravotnické organizace (WHO), který říká, že se jedná o poruchu, projevující se opakovanými epizodami hráčství. Tyto epizody pokračují na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot a závazků, což znamená, že ve chvíli, kdy se skutečně jedná

o patologickou poruchu, nemá hráč strach o ztrátu zaměstnání, může se zadlužit a tyto problémy řešit dalšími patologickými jevy. Takovými sociálně patologickými jevy jsou lhaní a kriminální činnost, porušování zákona, které dopomohou k tomu, aby měli na svou závislost finanční prostředky. Sami postižení pak tvrdí, že závislost se projevuje silným puzením k hraní. Puzení lze jen velmi těžko ovládat, pokud vůbec. Představy o hraní a myšlenky na něj zaplňují hráči hlavu natolik, že není schopen myslet na nic jiného, a proto raději volí hraní, které představuje klasické naplnění potřeb u závislého. Nemusí to být pravidlem, ale podle Machové (2006, s. 74) většinou se skutečně stává, že puzení ke hraní dosahuje svého vrcholu v době, kdy je osoba vystavena stresujícímu jednání. Hráč se tedy může dostat do kruhu, z kterého nemůže ven. Protože hraje, dostává se do stresujících situací (hrozí ztráta zaměstnání, dluží velké částky, které již mají po splatnosti). Aby se s tlakem srovnal, hraje ještě více. Z takového kruhu se pak velmi těžko vystupuje a jeho důsledkem je chudnutí jedince, případně i jeho rodiny, ztráta sociálního postavení, narušení rodinných vztahů a problémy v osobním životě. Vzhledem k tomu, že má patologické hráčství neboli gamblerství vliv na finance, může být spojeno se lhaním a s kriminalitou, konkrétně s okrádáním cizích i blízkých lidí, násilnými útoky, apod.

2.7 Sekty

Sektu tvoří uskupení lidí, kteří stejně smýšlejí. Na základě tohoto stejného, společného smýšlení vzniká uskupení věroučného a kultového charakteru, kde jsou klasické náboženské ideje formulovány novým, kritickým, lepším způsobem. Sekta, jak uvedl Sekot (2004, s. 170) je tedy do jisté míry protipólem klasických církví. I z této definice je patrné, že si úplně není jistá tím, jaký je dopad sekty, jaký je její význam pro společnost. I z tohoto důvodu se hovoří často o tom, že terminologicky by mělo dojít k nahrazení pojmu „sekta“ za jiný, který bude konkrétně charakterizovat podstatu dané skupiny. S návrhem, jak jinak pojmenovat sekty, přišel např. Štampach (2000), která uvádí, že by bylo vhodné používat pojmy jako „nové náboženské hnutí“ či „alternativní náboženství“ v případě, že se jedná o sektu, jejíž jednání není společensky nevhodné a negativní. Pokud by šlo o uskupení nebezpečná, tak by se měly používat pojmy jako „autoritářská, uzavřená, nesnášenlivá či nebezpečná náboženská společnost nebo skupina“, možností je také označení „destruktivní kult“. (Štampach, 2000) Využití pojmu kult je pochopitelné, protože skutečně v rámci sekty dochází k vytvoření kultu osobnosti.

2.8 Šikana

Velmi závažný patologický jev, který je typický pro školy, představuje šikana. Existuje i na vojně, v zaměstnání, ale s jeho prvními projevy se může dítě setkat již na škole, a to buď jako oběť, anebo jako agresor. Šikana je jev, kdy jedno dítě (skupina dětí) říká jinému dítěti (skupince dětí) věci, které jsou nepříjemné, sprosté a zlé, útočí se v nich na rodinu šikanovaných, dochází k vyhrožování a násilnému chování (bití, kopání, zamykání v místnostech). Říčan (1996, s. 25) vymezil následující: Šikana pak není jednorázovým jevem, ale takovým jevem, který je opakovaný a v rámci toho tedy poměrně častý. Nejedná se tedy o rvačku, ke které dojde jednorázově, anebo hádku, která probíhá mezi dětmi, jež jsou podobně fyzicky vybavené, případně zde neexistuje přesila. Pokud se jedná o šikanu, šikanovaný se může jen velmi těžko bránit. Šikana je problémem nejen proto, že dochází k napadání dětí, ale také proto, jaké mohou být následky pro atakovaného. Šikana může skončit velmi fatálně, a to i sebevraždou. Spojují se s ní ale i další patologické jevy jako lhaní (dítě lže rodičům o tom, kde si způsobilo zranění) anebo záškoláctví (dítě raději školu nenavštěvuje, aby se vyhnulo dalšímu šikanování). Šikana je pro dítě nejen nepříjemná, ale může u něj způsobit problémy, které se již těžko zvrátí. Xenofobie či rasismus mohou být také následky šikany.

2.9 Sebepoškozování

Sebepoškozování je velmi specifickým patologickým jevem, o němž se v současné době stále více mluví. O sebepoškozování se v současné době více ví díky internetu, kde si děti, které se poškozují, vyměňují informace, píšou blogy o vlastních zážitcích. Nejde tedy o to, že by sebepoškozování v minulosti neexistovalo, ale v současné době se stalo známější právě díky tomu, že je možné veřejně sdílet informace o tom, co to je, jak to probíhá a jaké jsou důsledky. Definici sebepoškozování sepsali Koutek a Kocourková (2007, s. 73) jako chování bez vědomého a cíleného záměru zemřít, ale s cílem poškození vlastní tělesné integrity.

Sebepoškozování nemá tak blízko k sebevraždě, jak by se mohlo na první pohled zdát. Jeho smyslem není si ublížit natrvalo, ale pouze za určitým těžko definovatelným cílem způsobit sobě samému bolest. Toto chování se může zdát nepochopitelné, na druhou stranu osoba, která sebepoškozování provozuje, má toto nutkání na základě určité příčiny. Jednou z příčin může být skutečnost, že rodinné vztahy nejsou dostatečně dobré, nebo v rodině rovnou dochází k násilnému chování některého ze členů vůči ostatním. Dítě, které trpí útoky jiného člena rodiny, může hledat „vykoupení“ v této velmi specifické formě aktu vůči

vlastnímu tělu. Je velmi náročné zjistit, proč to dítě skutečně dělá, zda je to snaha poznat sebe sama, touha trpět, potřeba si uvědomovat život, ale vždy by mělo být zjištěno, proč k sebepoškozování dochází. Psycholog by měl objevit příčinu, která povětšinou skutečně bude existovat a pro dítě znamená trauma, s nímž se jen těžko vyrovnává. Odhalení tohoto traumatu může vést i k možnosti zamezení sebepoškozujících praktik. Naslouchání je zde velmi důležité, ale to souvisí se všemi patologickými jevy.

2.10 Sebevražda

Nejfatálnějším patologickým jevem (kromě vraždy, která spadá do kriminality) je sebevražda. Tímto fenoménem se ve své době zabýval již Tomáš Garrigue Masaryk (1930), jehož práce je stále velmi významným zdrojem myšlenek. Z této práce je citováno, jak první prezident Československa definoval pojem sebevražda. Tomáš Garrigue Masaryk (1930, s. 2) chápal sebevraždu jako každý čin, který by mohl vést k úmrtí jedince, který tento čin provede. V širším smyslu je to tedy i ten, kdo vede nemravný a v určitém smyslu slova nesprávný život, který následně končí předčasnou smrtí, která nemá jiné opodstatnění. Sebevraždu ale také chápal v užším smyslu slova, kdy se jedná o čin, který je plně úmyslný a vědomý. V takovém případě osoba ví, že si daným činem přivodí smrt a většinou o to také přímo usiluje. V současné době již nechápeme sebevraždu v širším významu. Širší význam by představoval smrt vlivem drog. Osoba, která je na nich závislá, je bere tak dlouho, až se předávkuje. Závislost předváří její chování a jednání takovým způsobem, že potřebuje stále víc a víc, až to vede k tomu, že jedna dávka bude přespříliš a po ní následuje smrt. Sebevražda zde nebyla rozhodnutí vykonané v krátkém časovém sledu, ale postupnou neschopností se vzdát nebezpečné látky. V dnešní době je sebevražda terminologicky podle Koutka a Kocourkové (2007, s. 12) chápána jako záměrný a sebepoškozující akt, při kterém si osoba, který sebevraždu páchá, nemůže být jistá, zda přežije. Pod sebevraždou si pak představíme skok z vysokého místa, předávkování se prášky, podřezání žil, oběšení, apod. Jedná se o akty, které přímo vedou ke smrti, případně k její velké pravděpodobnosti. V případě závislosti tomu tak není a smrt je v podstatě druhotným efektem, kdy prvním impulsem byla snaha vyhnout se problémům, vylepšit si náladu, apod. Patologické jevy jsou skutečně různé, některé mají na společnost závažnější dopad, jiné méně. Tím posledním, který je potřeba definovat, je vandalismus, kterým se práce zbývá nejméně.

3 VANDALISMUS V TEORETICKÉM POJETÍ

Úvod prezentoval, že pojem vandalismus vznikl na základě jednoho z kmenů, který vydrancoval Řím. Jednalo se o válečný akt, což současné pojetí pojmu „vandalismus“ staví do naprosto nové roviny. I když bylo rabování a ničení měst válečným aktem neúměrným a brutálním, stále mělo spojitost s dobyvačnými snahami kmene. Vandalismus v současné době není nutně spojen s aktem války, naopak je chápán jako patologický projev osob, které žijí v civilizovaném světě, kde žádná válka neprobíhá. Vandalismus, jak ho vymezil Dekoj (2009) je sociálně patologický jev, který patří mezi problémy i v České republice, kde jednoznačně můžeme říct, že na našem území nejsou žádné války ani jiné boje. Přesto k vandalismu dochází, což jen ukazuje, že se jedná o aspekt společnosti současné, který se změnil z válečného ničení, na ničení, které má jiné příčiny.

Kapr a kol. (1994, s. 78) popisovali ve své době vandalismus jako logicky neopodstatnitelný akt, při němž dochází k ničení věcných hodnot (většinou se jedná o majetek, který patří jiným soukromým osobám, respektive o majetek ve vlastnictví veřejném. Smyslem tohoto ničení není mnohdy nic jiného, než samotná radost z toho, že jedinec je původcem destrukce daného objektu. S radostí je spojeno, že se vandal vymanil z pocitu stereotypu, který ho mohl trápit, vytvořil si zábavu, která je určitým způsobem jedinečná. Vandalismus byl autory (Kapr a kol., 1994, s. 78) považován za doménu adolescentů, ale samozřejmě není možné vyjmout ani další věkové skupiny. Vandalismus se však u osob dospělých objevuje méně než v případě nezletilých. Autoři uvedli, že se jedná o ničení veřejně dostupných předmětů, parků a jejich zařízení, telefonních budek a seznamů, hrobů, vnitřků kostelů a opuštěných budov. V současné době již není možné úplně souhlasit, protože vandalismus se týká i budov soukromých. Vandalismus na domech není úplně neobvyklý.

Vandalismus je pojem, který je na první pohled jasně daný. Jedná se o určitou formu ničení. I v rámci této formy je však možné rozeznávat různá specifika a vyčlenit konkrétní druhy toho, jaké jsou projevy vandalů a jaké jsou jejich úmysly ve chvíli, kdy k ničení skutečně dochází. Kapr a kol. (1994, s. 78) uvedly, že je možné vycházet z následující typologie při charakterizaci chování vandalů:

- **Hrabivý vandalismus** – Vandalismus, který je označován jako hrabivý, je takový, jehož cílem není pouze ničit, ale také něco získat. Klasickými příklady takového

vandalismu je ničení parkovacích či výherních automatů, automatů na výdej různých produktů, případně telefonních automatů, mohlo by sem být zařazeno i ničení bankomatů. Nejedná se tedy pouze o jeden patologický čin, ale vandalství je zde spojeno již s činem kriminálním, konkrétně s krádeží.

- **Taktický vandalismus** – Lidé na sebe chtějí různými formami upozornit. Mladí lidé nechtějí být pouze těmi, kdo jsou vzadu, na koho není vidět, o koho nemá nikdo zájem. Proto může být ničení prostředek vzbuzování pozornosti. Chtějí na sebe upozornit a neuvědomují si, že tento způsob je destrukcí majetku jiných a většinou není možné takové chování považovat za skutečně smysluplné. Nejedná se o hodnotu, která by znamenala cokoli významnějšího pro rozvoj jedince, ale touto aktivitou dosahuje pouze chvilkového uspokojení určitých tužeb.
- **Ideologický vandalismus** – Ideologický vandalismus mívá podobu graffiti, ale není to nutně podmínka. Přesto právě díky různým nápisům na budovách je možné vyjádřit své přesvědčení, například takové, které se týká nespokojenosti se současnou politickou scénou. Ideologický vandalismus však nemusí mít pouze podobu nápisů, ale i ničení majetku, který patří vládě, ministerstvům, apod. Ničení majetku konkrétního politika je také možné považovat za ideologický vandalismus zaměřený na jednu osobu.
- **Mstivý vandalismus** – Jedinec byl některým ze svých vrstevníků – ale případně i některou z autorit nějakým způsobem pokořen. Toto pokoření ze sebe chce určitou cestou „setřást“. Může si zvolit právě mstivý vandalismus, což jednoduše znamená, že pokořený ničí majetek osoby, která ho pokořila. Vandalismus nemá jiný důvod než samotnou mstu. Pokořený tímto způsobem hledá vlastní formu spravedlnosti, která je společensky nepřípustná, ale on se snaží ublížit pokořiteli tak, jak nejvíce ze svého postavení dokáže. Zde velmi záleží i na intenzitě toho, jak je msta provedena. Rozhodně je patrný rozdíl mezi tím, když dotyčný například zlomí laťku v plotě anebo rozbije přední sklo vozu automobilu. Dle tohoto provinění by pak následoval i nutný trest.
- **Hravý vandalismus** – Ač je hra většinou považována za pozitivní aspekt lidského života, který může vést k rozvoji dovedností, neplatí to v případě hravého vandalismu. I když i pojmenování v tomto směru zní poměrně kladně, je to typ vandalismus, kdy se dvojice či skupina jedinců vsadí o to, kdo rozbije větší počet předmětů – jedná se například o lampy pouličního osvětlení anebo o náhrobky na hřbitovech. I přesto, že

je vandalismus označen jako hravý, rozhodně by na takovou aktivitu nemělo být nahlíženo pouze jako na hru. Není možné říct pouze, že si hráli, ale je potřeba takový problém opět řešit.

- **Zlostný vandalismus** – Jedná se o vandalismus, který přímo vychází z agresivity. Jedinec se stane obětí události, která ho emocionálně vykolejí, a to do bodu, kdy svůj vztek musí určitým způsobem ventilovat. Není schopen si o události promluvit s osobou, která ji zavinila, místo toho hledá jinou formu, jak si vztek vybit. Vandalismus je tak jednou ze základních forem, pokud jedinec není schopen v sobě vztek udržet, nebo se ho zbavit konstruktivním, nikoli destruktivním způsobem. Ve vandalismu je jednoduchost, není potřeba o svých činech příliš přemýšlet. Následky by ale v některých případech mohly být horší než stav, který vandala k jeho činům dohnal.

Podoby vandalismu jsou skutečně různé a velmi záleží na tom, jestli se jedná o jednání, které je úmyslné či nikoli. Na základě tohoto Sovák (2000) určil dva různé typy vandalismu, kdy tuto typologii můžeme označit za rozdělení vandalismu na základě smyslu jednání:

- **Vandalismus s jasným cílem** – Takový druh vandalismu je naprosto úmyslný a jedinci vědí, co takovým činem dělají. Vědí, že porušují určité normy, které by porušovat neměly. Jsou obeznámeni o tom, jakou zhruba cenu má předmět, který hodlají zničit, vědí, že za takové jednání může následovat trest a další následky. Pokud budeme vycházet z typologie předchozí, tak za vandalismus s jasným cílem můžeme označit vandalismus mstivý, vandalismus ideologický, vandalismus taktický a vandalismus hravý. Ve všech případech agresor sleduje předem jasný cíl, který mu má přinést určité naplnění.
- **Vandalismus formou nevhodné hry** – nevhodná hra má do jisté míry také svůj cíl, ale ne druhou stranu se může jednat pouze o formu, kdy se snaží vandal zahnat nudu, stereotyp. Do této kategorie by bylo nutné zařadit i vandalismus, který nesleduje konkrétní cíl, ale je výsledkem záchvatu vzteku, který se u vandala krátkodobě projevil.

Ať už je příčina vandalského chování jakákoli, následky jsou vždy stejné. Dochází ke zničení majetku. Jedná se o trestný čin, který není možné nechat bez potrestání. Samozřejmě

je nutné brát ohledy na to, jaký je věk osoby, která vandalismus prováděla. Česká legislativa proto musí mít nástroje, jak se s takovým chováním vyjednat. Základním pramenem je zde zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který definuje základní opatření, která má soudnictví ve věci trestání mladistvých za jejich přečiny proti právnímu řádu. Zákon č. 218/2003 Sb. (§ 10, § 15, § 21 a § 24), ve znění pozdějších předpisů, definuje tyto druhy opatření a jejich konkrétní podoby:

- **Výchovná opatření**

- Dohled probačního úředníka
- Probační program
- Výchovné povinnosti
- Výchovná omezení
- Napomenutí s výstrahou

- **Ochranná opatření**

- Ochranné léčení
- Zebezpečovací detence
- Zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty
- Ochranná výchova

- **Trestní opatření**

- Obecně prospěšné práce
- Peněžité opatření
- Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu
- Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- Zákaz činnosti
- Vyhoštění
- Domácí vězení
- Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení)
- Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem
- Odnětí svobody nepodmíněné

Stát tak jednoznačně má nástroje, které může využít v případě, že došlo k vandalismu, případně i jiné forma patologického jevu, který je trestný. Je však nutné si uvědomit, že tyto

nástroje nemají preventivní charakter. Prevence je skryta pouze v tom, že samotný trest by měl jedince odradit od toho, aby trestaný čin spáchal. Nastoupit pak musí i jiné formy prevence, které mají například podobu různých přednášek na školách, letáků či jiných dokumentů, které slouží k tomu, aby se děti seznámili s problematikou vandalismu, respektive s tím, jak je nutné se na tuto problematiku dívat a jak je nutné ji chápat v kontextu společnosti.

I přesto, že společnost má tresty, problém je v tom, že mnohdy není koho potrestat. Jen těžko se dokazuje, že jedinec či skupina skutečně provedli poničení některého objektu. Pokud nejsou svědkové, nebo pokud by vandalismus přímo nezachytila kamera, v podstatě není možné, jak zjistit, kdo skutečně za čin může. Odhalování aktérů je velmi nedokonalé, a i když by bylo možné uvažovat o některých opatřeních, jen těžko se dá předpokládat, že budou zavedeny do praxe. Taková opatření by se mohla týkat většího počtu kamer, které zabírají veřejné budovy, ale to samo o sobě může ponoukat vandaly k ničení právě těchto záznamových zařízení. Řešením by bylo také větší množství policejních hlídek, ale v obou případech je nutné počítat s poměrně vysokými náklady. Zdá se pak, že nejvhodnějším řešením je pak to, aby rodiče sami měli co největší přehled o tom, co jejich dítě dělá.

Z hlediska páčání vandalismu je vhodné zmínit, že zde existuje spojitost i s dalšími patologickými jevy, případně trestnými činy. Na základě výše popsané kategorie hrabivého vandalismu, kdy tento je prováděn za účelem zisku finančních prostředků, na které vandal nemá nárok. Vandalismus se zde tedy může spojovat s gamblerstvím a v konečném důsledku také s krádeží. Pokud se jedná o vandalismus, kdy je majetek poškozován skupinově, ale platí to i pro vandalismus jednotlivce, často bývá jedním z podnětů, které k ničení vedou, závislost, nebo požití látky, která závislost může způsobovat. Omamné látky mají vliv na vědomí jedince, na jeho uvažování a myšlení. Není tak neobvyklé, že požití určitého množství těchto omamných látek (alkohol a drogy) může vést k takovým stavům, které produkují vandalismus. Vandalismus se v takovou chvíli spojuje se závislostí, možné je také sektářství, kdy jedinec se dostává do skupiny, která vyznává drogy za určitými ideologickými účely. Vandalismus může pak být skupinovým projevem. Vzhledem k tomu, že ničení majetku cizích osob nebude tématem, o kterém se budou děti bavit se svými rodiči, předpokládá se pak, že budou svým rodičům lhát, což lze považovat za další sociálně patologický jev, kterým se dítě projevuje. V případě vandalismus na městském sídlišti je pak možné předpokládat, že to bude právě lhaní, s kterým bude tento jev spojován.

4 DISKUSE

Vandalismus, jak se práce snažila prezentovat, je jednou z aktivit, které lze označit jako sociálně patologický jev. Jedná se tedy o jev, který je pro společnost nežádoucí. Zajímavé je podívat se na některá východiska, která vedou k tomu, že se mladiství projevují právě vandalismem. Vágnerová (2008) na základě myšlenek Eriksona přichází se zajímavým pochopením toho, proč by se mladiství chtěli projevovat právě vandalismem. Mladí lidé potřebují, aby někdo uznal jejich cnosti, tedy v podstatě to pozitivní, co na nich je, anebo naopak je jejich radikální neřesti. Jejich okolí uzná, že jsou naprosto unikátní, anebo že jsou naprosto ztraceni. Ve společnosti se vždy vyskytnou obě skupiny lidí. Tedy jak ta skupina, která dotyčného uznává, tak ta, která jej zatracuje. Na základě tohoto uznání/zatracení se pak dotyčný přizpůsobuje.

Pokud ho skupina uznává za jeho cnosti, chová se na základě toho. Pokud jej ale skupina na základě cností neuznává, má v podstatě dvě varianty. Buď tu, že se pokusí najít jinou skupinu, kde by tyto cnosti mohl dát na odív a obdivován by byl, anebo se mladistvý rozhodne, že je třeba, aby se projevoval jinými vlastnostmi. V čem může být pak skutečně dobrý, to je právě destruktivní chování. Společnost ho za takové chování neodsoudí. Z toho, co Vágnerová prezentovala, vyplývá právě skutečnost, že za své chování bude buď adorován, anebo zatracen. V případě, že bude chovat jako vandal, bude ničit majetek, najde se skupina osob, která to bude uznávat, bude s ním také ničit a dotyčný tak bude ve svém chování pokračovat, protože bude uznáván. Nikoli za své cnosti, ale právě za své necnosti, za své radikální neřesti, jak bylo uvedeno. Na základě toho je pak možné určit, že ve společnosti existují skupiny, které podobné chování uznávají a dokonce ho tímto i podporují. V praxi tak existuje prostředí, které přímo nutí k tomu, aby vandalismus probíhal, aby k němu docházelo, protože určitá skupina tím bude uspokojena.

Proč je tomu tak, proč zde podobné skupiny vznikají, na to můžeme nalézt odpověď u Smolíka (2010). Ten vymezuje několik základních faktorů, které souvisejí se vznikem subkultur, kdy vandalismus je možné považovat právě za subkulturu společnosti, nejpatrněji se tato terminologie uplatňuje v rámci sprejerství, které je specifickým projevem vandalství. Díky svému speciálnímu postavení je však vhodné se na sprejerství (graffiti) vhodné podívat podrobněji a určit jeho úlohu ve vandalismu. Ale k tomu dále. Myšlenky, které prezentuje

Smolík (2010) jsou konfrontovány právě se subkulturou vandalismu, respektive s projevy vandalismu. Mezi jednotlivé aspekty funkcí subkultur Smolík (2010) zařadil následující:

Gruber (1997, in Smolík, 2010) přikládá subkulturám mládeže tyto funkce:

- **Poskytování specifického útočiště nesocializovaným jedincům** – S tímto předpokladem nelze jednoznačně souhlasit. Smolík (2010) zde definuje „nesocializovaného jedince“, ale je možné prohlásit, že vandalem je pouze člověk nesocializovaný? Dle mého názoru nikoli, protože vandalem se může stát i člověk socializovaný, ale takový, který v majoritní skupině neuspěl. Nikoli proto, že by nevyňikal, ale naopak proto, že vynikal (i v pozitivním smyslu slova), ale tato skupina ho přesto nepřijala. Hledá tak jiné východisko jinde, například ve skupině, která se projevuje sociálně patologickým chováním. Proto, aby ho přijala alespoň nějaká skupina je ochotný činit i takovým způsobem, který je možné označit za vandalství. I když je to proti jeho přirozenosti, vlivem společnosti byl donucen k přizpůsobení se. Subkultura tak nemusí vznikat pouze na nesocializovaných jedincích, může vznikat i na jedincích socializovaných.
- **Umožnění komunikace potřebné pro výkon zájmové činnosti** – S tímto druhým bodem je již možné plně souhlasit, protože tuto skutečnost jsme naznačila v předchozí úvaze. Jedinec hledá ve společnosti takovou skupinu, s kterou bude schopen komunikovat a která bude ochotna ho přijmout a tuto možnost začlenění mu dá. Člověk je společenský člověk a někdy je ochoten se stát součástí společnosti za každou cenu. To znamená, že – pokud nevidí jinou možnost, i když ta zde reálně existovat může – volí způsob komunikace, způsob začlenění, který je pro něj přijatelný, i když pro společnost obecně přijatelný být nemusí. Díky tomu, že se stává vandalem, dostává i možnost se pomstít té části společnosti, která ho nepřijala, skupině, která ho odmítala. Na základě tohoto určení a ve spojitosti se dvěma body, které byly doposud rozebrány, je možné učinit závěr: Jedinec se vandalem nemusí stávat proto, že je to pro něj nejlepší varianta, je to proto, že mu společnost jinou variantu, dostatečně schůdnou, nenabídla. To znamená, že společnost je tím, co může utvářet nespolečenské chování.
- **Možnost realizace a vyzkoušení nového vzorce chování** – Tento bod do jisté míry popírá předchozí úvahu, ale bylo řečeno, že společnost může vytvářet společensky patologické jevy. Samozřejmě je ale vytvářejí i jedinci samotná. Chtějí se realizovat – bude rozebráno dále –, a tak volí nové cesty. Subkultura a její vznik mohou být

takovou novou cestou. Pokud přijmeme, že graffiti jsou vandalismem, alespoň pro tuto úvahu, potom jsou sprejeři subkulturou, která přišla s novou možností se seberealizovat. Sprejerství je založeno na vytváření něčeho nového, nikoli pouze na samotné destrukci. Jedinci tak zkoušejí něco naprosto nového, aby tak unikli tomu, co je svazuje, co je pro ně běžné a nudné. Zároveň je to něco, co společnost zakazuje, případně i trestá. Takové jednání a chování má pro jedince zajímavý nádech, chtějí zkusit něco, co je v rozporu s obecně přijímanými standardy. Do jisté míry to znamená, že pokud zde bude něco, co společnost zakazuje, vždy se najdou lidé, kteří se budou snažit takovou činnost vykonávat právě z toho důvodu, že se jedná o něco, co je zakázáno. Toto je patrné i na vztahu člověk a trestní právo. I přesto, že právo zakazuje velké množství trestných činů a navíc za ně stanovuje i tresty, jsou zde lidé, kteří takové činy páchají. Vytváření subkultury graffiti, nebo vytváření skupin vandalů, je tak činem proti společnosti, který je opět vyvolaný společností a jejími zákazy.

- **Existence subkultur je zároveň symptomem takovýchto vzorců** – Vychází z předchozího. Jedná se v podstatě o uzavřený kruh. Pokud zde existuje subkultura, která se projevuje vandalismem, najdou se jedinci, kteří se budou chtít přidat. Pokud zde taková subkultura neexistuje, objeví se lidé, kteří to zkusí jako první a ti budou následováni dalšími. Na první pohled se zdá, že se jedná o skutečně kruh, který je zamotaný. Pokud zde daný sociálně patologický jev neexistuje, patrně vznikne. Pokud vznikne, je to dáno společností, jejím vlivem, případně konkrétními jedinci. Tím, že se mu společnost snaží zabránit, nic se nezmění a někteří lidé ho budou nadále vykonávat. Společnost proti němu nemůže zasáhnout násilím, nemůže trestat jinak, než jak stanovuje zákon. V podstatě to znamená, že společensky patologických jevů není možné se zbavit úplně a vandalismus bude stále problémem, který bude nutné řešit. Bude záležet pouze na jeho intenzitě.
- **Zdroj značných společenských problémů** – Bylo podrobněji rozebráno v rámci teoretické části. Sociálně patologické jevy jsou pro společnost nevhodné nebo dokonce nebezpečné. Vandalismus, i když se může jevit jako méně kritický, je problematický v tom, že je ničen majetek jiných osob, ale také v tom, že může být doprovázen dalšími patologickými jevy – konzumace drog, krádeže, násilí, apod. Vandalismus je tak pro společnost nebezpečný primárně i sekundárně. Primárně, protože může být tím

prvním projevem, kterým se jedinec prezentuje, sekundárně proto, že může mít ještě navíc zásadní v tom, že není jediným projevem.

- **Vyjádření míry demokracie a svobody ve společnosti** – Dostáváme se k tomu, co bylo naznačeno výše. Sociálně patologické jevy jsou nedílnou součástí společnosti. To, jaký budou mít na společnost dopad, záleží na tom, jak se s nimi bude společnost vyrovnávat. Smolík (2010) tak v podstatě naznačuje, že v demokratické společnosti je mnohem náročnější se se sociálně patologickými jevy vyrovnat, protože demokracie nemá dostatečně nástroje k jejich potlačení. V případě diktatury jsou tyto nástroje přítomny, ale jedná se o nástroje, které mají druhotný efekt – potlačení svobod a práv občana. Demokracie tak musí volit nástroje, které jsou v souladu s její civilizovaností a s jejím legislativním systémem. Preventivní funkce trestního práva pak není dostatečným nástrojem a doposud nebyl využit takový, který by skutečně vedl k tomu, že by došlo k vyrovnání se s vandalismem jako patologickým jevem.

Vandalismus je sociálně patologickým jevem, který má ve společnosti různé projevy a společnost se s ním nedokáže úplně vyrovnávat. I když zde jsou zákony, jsou zde pokuty a případně i další tresty, vandalismus nadále pokračuje, jak je to patrné i z poměrně nových zpráv. Kosina (2013) upozorňuje na nedávný případ z Chrudimy, Peterková (2011) zase na případ z Jindřichova Hradce. Oba případy, ať už je první skutečný, anebo pouze domnělý, poukazují na to, že vandalismus je většinou spojován ještě s dalšími negativními jevy – kouření, konzumace alkoholu. Toto propojení je velmi nebezpečné, protože může zajít ještě dál, k dalšímu sociálně patologickému chování, které by znamenalo problémy pro společnost, ale zároveň i pro jedince jako takové. Ve chvíli, kdy se dopustí činu, který už je klasifikovaný jako příliš závažný, není možné vrátit čas, ale je nutné nést následky, jež mohou být závažné (vězení, trest odnětí svobody, naprosté odstřížení od společnosti, apod.).

Pokud se vrátíme k tomu, jak kategorizoval vandalismus Kapr a kol. (1994), což bylo prezentováno v předchozí podkapitole, můžeme na těchto typech vidět právě propojenost vandalismu s dalšími patologickými činy. Vandalismus tak rozhodně není možné chápat jako jev, který by nepřinášel problémy. To, že děti něco rozbijí, to se dá omluvit, ale nemůže to zůstat bez trestu. Následný pokus by mohl dopadnout mnohem závažněji. Nyní k jednotlivým typům vandalismu podle Kapra a kol. (1994):

- **Hrabivý vandalismus** – Vandalismus, který je spojený s krádeží. Jedinec rozbije okno v přízemí, aby se dostal do prázdného bytu a vykradl ho. Mladiství rozbije

výdejní automat, aby měl jídlo zadarmo. Podobné příklady se dějí a většinou se jedná o finanční škodu. Šrámek (2011) upozorňuje na případ ukradení bronzové sochy za milion korun. V tomhle případě už se nejedná o škodu drobnou. Taková krádež je již významným trestným činem. Snaha získat finanční prostředky, nebo určitý majetek, může být dána i tím, že jedinec potřebuje peníze na svou drogu. Již zde se ukazuje, jak je vandalismus problematický a že jeho podcenění může vést k významným problémům.

- **Taktický vandalismus** – Jedná se především o snahu na sebe upozornovat, a tak v tomto smyslu nedochází k zásadnímu propojení s dalšími sociálně patologickými jevy. Jako nejčastější případ takového chování by bylo možné prezentovat sprejerství, kterému se ještě chci věnovat zvlášť.
- **Ideologický vandalismus** – I když bylo prezentováno, že takový vandalismus souvisí s politickým přesvědčením, může souviset i s vyznáním. Takový vandalismus, ať už v podobě graffiti anebo jiném, může být i vandalismus, který je vedený sektou. Sekta svou ideologii projevuje právě ničením majetku, kreslením různých hesel a znaků. Opět se tak propojují minimálně dva sociálně patologické jevy – vandalismus a sektářství.
- **Mstivý vandalismus** – V případě tohoto vandalismus se spojuje ničení cizího majetku s agresivním chováním. Prašková (2007) uvádí, že konflikt by se měl asertivně řešit tak, že si obě strany ujasní svoje potřeby a navzájem si je vysvětlí. Jedná se jistě o přijatelný postup, ale nelze očekávat, že obě strany budou chtít řešit konflikt asertivně, především pak na věkové úrovni mladistvých. Odpověď mstou se pak zdá jako řešení jednodušší a právě vandalismus (rozbití osobního předmětu, ničení osobního majetku, apod.) představuje takovou alternativu, která může mladistvému přinést větší uspokojení. Zde se dostáváme i k tomu, že asertivita je v České republice něco, co je více zmiňováno až na vysoké škole, což velmi pozdní období. Asertivita by se měla vyučovat již od základní školy, nikoli jako forma určitých napomenutí, náznaků toho, jak by se člověk měl chovat, ale jako systém chování a jednání, který je pro společnost přínosný. Mohlo by pak dojít k omezení takových projevů, jakými je mstivý vandalismus.
- **Hravý vandalismus** – Každý vandalismus je spojený s určitou formou agrese, tento je spojen se soutěživostí, což není primárně negativní faktor. Může však vést k ublížení na zdraví, případně dalším problémům. Primárně však není spojován s dalšími

sociálně patologickými jevy, ty se mohou dostavit jako sekundární důsledky takového jednání.

- **Zlostný vandalismus** – Šmejkalová (2010) popisuje jeden z klasických případů, které souvisejí s agresivním vandalstvím. Jedinec se projevuje agresivně a ničí veřejný majetek (v tomto případě tramvaj). Agrese je primárním příznakem, vandalismus důsledkem. Agrese vychází z emotivního rozpoložení, ale případně i z konzumace drog nebo alkoholu.

Vandalismus je tak skutečně velmi často spojen s dalšími sociálně patologickými jevy a právě v tom je jeho nebezpečnost. Na tuto skutečnost je třeba si dávat pozor. Vandalismus je obecně považován za ničení majetku, ale jaké jsou příčiny ničení tohoto majetku? Výše bylo odhaleno, že tyto příčiny mohou pramenit ze společnosti a z toho, že ta není ochotna přijmout některé jedince. Stejně tak může vycházet i z jedince samotného, který se chce určitým způsobem prezentovat, chce být vidět, chce být výrazný. To nakonec vede k tomu, že ničí, protože je to pro něj jediný způsob, jak se seberealizovat. K seberealizaci se vrátím ještě následovně. Vandalismus ale zároveň může vycházet z toho, že se jedinec přestává ovládat, respektive je ovládán svými emocemi. Jak závažný je pak tento druh vandalismu? Mohlo by se přijmout, že se jedná pouze o určitý úlet, že to není klasický způsob chování daného jedince, ale přesto je vhodné konfrontovat tento názor s dalšími poznáními, která je možné v teorii i praxi nalézt.

Ještě se vrátím ke stupňům agrese, které popsal Sovák (2000). Tyto stupně agrese poukazují na to, jak se jedinec prezentuje, v souvislosti s vandalismem ale vyvstávají nové skutečnosti, které je vhodné si v rámci tohoto sociálně patologického jevu vhodné uvědomit. Stupně agrese a jejich spojení s vandalismem je:

- **Agrese bez vnějších projevů** – V této fázi se vandalismus neprojevuje, případně pouze na smyslové úrovni, kdy má dítě představy o tom, že by v danou chvíli rádo něco zničili.
- **Agrese, která se projevívá navenek** – Na této fázi se může agresivita projevit navenek. Graffiti můžeme považovat za takový projev, pokud sprejství nechápeme jako destruktivní chování.
- **Agrese projevující se destruktivním chováním** – V tomto případě se již naplno může projevit vandalismus. Ničení vlastního majetku je pro společnost málo významné, ale ničení majetku soukromého nebo veřejného, to je již případ, který není

možné omluvit. Na tomto stupni je však již patrné, že s osobou není něco v pořádku a že je třeba se jí věnovat po stránce psychologické.

- **Fyzické napadení druhé osoby** – Vandalismus se pak většinou již tak neprojevuje, v tomto případě se jedná o fyzický útok na osobu, ale je možné, že je právě s vandalismem spojený.

Zde se ukazuje, že vandalismus jednoznačně není jedním ze slabších projevů agrese, ale naopak se jedná o projev velmi vážný, který se objevuje až ve chvíli, kdy je osoba skutečně velmi agresivní a kdy se nedokáže ovládat. Ve skupině se jedná o jiné chování, to je spojeno s popisovanou subkulturou a skutečností, že se jeden člověk snaží zapadnout mezi ostatní. V případě, že však vandalismus vychází přímo z agresivních emocí, jeho přímým iniciátorem je daný jedinec. Vandalismus tak nemusí být pouze první projev chování, ale i následný krok v případě, že se jako první projevuje agresivita. Na základě Sováka (2000) je pak možné odvodit, že v případě, kdyby došlo k podcenění vandalismu, kdyby byl považovaný pouze za náhodnou formu chování, která vychází z krizové situace, mohlo by dojít k tomu, že nebudou včas odhaleny problémy, které může jedinec mít s ovládním své agresivity, případně nemusí být odhaleny další psychické problémy, které tento jedinec může mít. Vandalismus nemusí být nahodilým projevem, ale projevem chronických problémů s agresivitou.

Vraťme se k tomu, že nastane případ, kdy vandalem je člověk, který tak činí naprosto záměrně, a to proto, aby se určitým způsobem realizoval. Jeho chování vychází z toho, že neví, jak jinak se seberealizovat, a tak zkouší varianty, které jsou různorodé, případně i pro společnost nevhodné. Toto souvisí především s graffiti. Ale nejprve k otázce, proč by se měl jedinec chtít seberealizovat? První odpověď by mohla přinést tzv. Maslowova pyramida potřeb, která je hierarchií toho, jak by měly být potřeby naplňovány. Začíná se od nejnižšího stupně a postupuje se k těm vyšším. Pokud jsou naplněny potřeby na jedné úrovni, jsou naplněny i potřeby na úrovních vyšších. Takto svou teorii prezentoval Ahraham H. Maslow (1982), přičemž teorie se v současné době používá především v podnikání, v oblasti personalistiky a motivování zaměstnanců. Přesto je tuto teorii možné vztáhnout na každého jedince, nezávisle na věku. Pokud bychom přijali, že teorie skutečně může fungovat, jednotlivé stupně, které je postupně třeba plnit, aby se každý jedinec dostal na vrchol, nebo alespoň na takovou úroveň, která je pro něj vrcholem, musel by postoupit postupně přes tyto úrovně, které od Maslowa převzala Plháková (2005):

- **Fyziologické potřeby** – Naplňují se potřeby jako žízeň, hlad, sex, spánek.
- **Potřeby bezpečí** – Jistota, stabilita, spolehlivost, osvobození od strachu, úzkosti a chaosu, potřeba struktury, pořádku, zákona, mezí, silného ochránce.
- **Potřeby lásky, náklonnosti, sounáležitosti** – Potřeba někam patřit.
- **Potřeby uznání** – Potřeby dosažení úspěšného výkonu a potřeby prestiže.
- **Potřeby seberealizace** – Třída potřeb, která se týká žádosti člověka po sebenaplnění, jeho tendence uskutečnit své možnosti. Součástí této skupiny jsou i potřeby vědění, porozumění a estetické potřeby.

Při pohledu na jednotlivé úrovně se nabízí zásadní otázka. Je možné, pokud je vandalismus v podobě graffiti prezentován formou seberealizace, skutečně možné, aby takový jedinec měl naplněné předchozí úrovně? Přijetí Maslowovy teorie potřeb by znamenalo, že mladiství, který má potřebu se seberealizovat, má naplněné nižší úrovně potřeb. Mladiství má tak naplněny fyziologické potřeby, což je možné předpokládat. Má naplněny i potřeby bezpečí – má zajištěný domov, vzdělání. I to je možné předpokládat. Jenže teorie počítá s tím, že mladistvý by pak měl naplněny i potřeby sounáležitosti a uznání. Znamenalo by to, že jeho rodina mu dává lásku a zároveň za své konání (školní výsledky, uměleckou činnost, apod.) již získal své uznání. Potom je možné chápat graffiti jako formu seberealizace a naplnění tak i potřeb stupně nejvyššího. Díky tomu se pak nabízí několik základních otázek:

- Je možné považovat graffiti za formu vandalismu?
- Graffiti dělají i lidé, kteří nemají naplněny potřeby třetího a čtvrtého stupně. Je tedy Maslowova hierarchie potřeb adaptovatelná i pro mladistvé?
- Je graffiti skutečně formou seberealizace?

Druhá a třetí otázka spolu souvisí, a tak nejprve k první, která se ptá na to, zda je graffiti vandalismus. Jedlička a Kořa (1998) definovali vandalismus následujícím způsobem: „Za vandalismus je považováno deviantní či patologické jednání, které přerůstá v trestnou činnost. Jelikož u něho často nebývá jasný materiální či psychologický zisk, který bezúčelně ničení věcí přináší, bývá zařazováno mezi tzv. nemotivované agrese. Ani samotným vandalům není často zřejmé, proč se vlastně některých činů dopustili.“ Je možné považovat graffiti za vandalismus? Dochází k ničení majetku? Ano. Plyne z toho určitý psychologický zisk? Většinou ano. Ať už je to spokojenost s výtvořem, adrenalinový zážitek, rebelství, nebo i ona snaha o seberealizaci, jedná se o formu určitého jednání s osobním ziskem. Nabízí se

pak otázka, jestli je vandalismus skutečně seberealizací, anebo právě formou uspokojení nižších potřeb.

Tato otázka vyplývá z toho, jestli přijmeme skutečnost, že k vytváření graffiti dochází až ve chvíli, kdy jsou naplněny všechny ostatní potřeby. Jestliže je tomu skutečně tak, znamenalo by to, že graffiti budou provozovat pouze jedinci, kteří jsou na všech ostatních úrovních velmi spokojenými jedinci, nepotřebují naplňovat jiné potřeby. To samozřejmě není pravda. Jsou zde tací, kteří pocházejí z problémových rodin, kde nemusí mít ani pocit bezpečí, čímž jsou jim naplněny pouze potřeby první úrovně. Jiní z domu utíkají raději ven, protože nemají pocit lásky, necítí se sounáležití s rodiči a zbytkem rodiny. Naplněním jejich potřeb sounáležitosti pak může být skupina ostatních sprejerů. To by pak znamenalo, že skupina je pro ně tak rozhodující, že právě ona a je jim schopna nabídnout i uznání a tím je skutečně dostat na nejvyšší stupeň potřeb.

Můžeme se však na problematiku podívat z jiného pohledu, a to z toho, že Maslowova hierarchie potřeb jednoduše pro tyto případy neplatí. Skupina sprejerů je natolik omezenou skupinou, že nedochází k faktickému naplňování potřeb, ale pouze k naplňování potřeb iluzornímu. To by znamenalo, že i když má jedinec pocit, že jsou skupinou naplňovány jeho potřeby sounáležitosti a uznání, fakticky tomu tak není, on této postav pouze chce věřit. To by znamenalo, že projev vandalismu formou graffiti není seberealizací, ale jedná se o jednu ze základnějších potřeb, jak se realizovat, respektive se jedná o patologický jev, který by neměl být naplňováním potřeb. Maslowovu hierarchii potřeb tak rozhodně není snadné pro vandalismus, respektive pro graffiti přejímat. Do problematiky se pak vkrádá zásadní otázka, zda jsou graffiti uměním anebo pouze vandalismem.

Otázka, na kterou není jednoduchá odpověď. Ženka (2004) pak přišel se zajímavou myšlenkou, která se ještě částečně vrací k Maslowově teorii potřeb. Ženka (2004) uvedl, že pro sprejery je velice zásadní, aby jejich práce byla uznána kolektivem. Což vede k tomu, že by pro danou problematiku skutečně bylo možné využít hierarchii potřeb. Díky tomu, že je zde skupina, navíc skupina, která uzná dílo, jež jedinec vytvoří, jsou naplněny potřeby třetího a čtvrtého stupně. Graffiti jsou pak skutečně formou seberealizace, i když se jedná povětšinou o seberealizaci dočasnou. Vytváří se tak subkultura, která může být v rámci vandalismu subkulturou přínosnou pro jedince, kteří ji tvoří. Díky možnostem, které jim subkultura nabízí, je možné, aby se realizovali způsobem, který je pro ně přijatelný a který vyhledávají. Problém vzniká v tom smyslu, že je zde stále faktor vandalismu – je ničen veřejný, nebo i soukromý majetek. V rámci zjištění, že subkultura graffiti může být pro jedince, kteří jsou

její součástí, přínosnou, by mělo docházet k tomu, že se budou více objevovat plochy, které bude možné využít pro vytváření graffiti. Díky těmto plochám by bylo možné zajistit, že se z graffiti stane skutečně umělecký směr, který nabídne mladým lidem možnost, jak vytvářet něco unikátního a specifického. Částečně by se tím problém vandalismu v této specifické oblasti řešil, ale nikoli kompletně. Jak bylo výše zjištěno, není možné, aby v demokratické společnosti byly sociálně patologické jevy dokonale odstraněny. Vždy zde budou existovat, mohou být pouze omezeny. Speciální plochy pro graffiti by tak mohly být omezením sprejerství jako vandalismu, ale vždy zde budou lidé, kteří budou chtít vyjádřit svoje rebelství a budou sprejovat vlaky hromadné dopravy, veřejné budovy, apod. U takových jedinců je pak předpoklad, že nenaplnují své potřeby seberealizace, ale spíše potřeby uznání, anebo potřeby sounáležitosti ke skupině.

V rámci diskuse bylo zjištěno několik zásadních informací, které je vhodné na závěr shrnout, aby tak byly výrazněji v rámci práce prezentovány. Vandalismus je projevem společnosti, která není úplně v pořádku. Takovou společností je každá, protože tyto problémy zde jednoduše budou neustále. Není možné je vymýtit zákonem a doposud nebyl objeven efektivnější způsob, který by představoval lepší způsob jak se vypořádávat s trestnou činností a se sociálně patologickými jevy. Je zde snaha o určitou osvětu, na školách by se však mělo více zaměřovat na to, jak by se lidé měli chovat, nikoli pouze na to, jaké jsou znalosti a dovednosti. V tomhle směru vzdělávací systém částečně selhává.

Vandalismus je projevem sociální patologie, projevem, který je velmi závažný a není možné jej přehlížet jako určité úlety. Vandalismus je velmi často spojen s dalšími patologickými jevy a právě na to je potřeba si dát pozor. Podcenění vandalismu a jeho průjevů u jedince může vést k tomu, že včas nebudou odhaleny vážnější problémy, které mladiství má. Subkultura, jejíž součástí se stává, může pro společnost představovat určité nebezpečí. Je totiž nutné si uvědomit, že takové subkultury se velmi často sdružují v oblasti, která je velmi silně osídlený. Jejich chování pak může vést k tomu, že jsou ostatní lidé do jisté míry zkracováni na svých právech, oni jsou těmi, kdo jsou ovlivněni chováním vandalů. Ničení veřejného nebo soukromého majetku není správné a tohle by mělo být základní poznání, které si budou mladiství odnášet. Je otázkou, zda má vzdělávací systém dostatek nástrojů k tomu, aby skutečně dětem vštípil toto základní poznání. Vandalismus vychází ze společnosti, která má své problémy, ale vychází i z jedince. I když se společnost bude maximálně snažit o to, aby byl vandalismus vymýcen, pokaždé se může najít jedinec, který se bude snažit pravidlo porušit. Ať už z důvodu seberealizace, anebo čistě z potřeby udělat něco jinak.

5 ZÁVĚRY PRO PRAXI

Na základě teoretických poznatků a diskuse je vhodné shrnout jednotlivé poznatky do několika kategorií. Konkrétně se jedná o kategorie tři, a to ve vztahu k prevenci, ve vztahu k rodičům dětí, ve vztahu ke školním institucím a nakonec i ve vztahu k prostředkům masové komunikace.

1) Opatření pro praxi ve vztahu k sociálně patologickým jevům:

- Zvýšit obeznamenost žáků a studentů s jednotlivými patologickými jevy
- Zdůraznit provázanost jednotlivých sociálně patologických jevů
- Snažit se o pochopení toho, proč k vandalismu dochází, zda neexistují příčiny v jiných sociálně patologických jevech
- Více se zaměřit na pochopení jednotlivých vztahů mezi sociálně patologickými jevy
- Vytvořit komplexní vládní programy, které budou mít cíle, strategii a budou se vandalismem zabývat

2) Opatření ve vztahu k rodičům dětí:

- Rodiče by se měli více dovědět o tom, jaká jsou rizika jednotlivých patologických jevů
- Měli by jasně zjistit, co je to vandalismus (vytvoření příruček, letáků, apod.)
- Rodiče se musí více zajímat, co jejich dítě dělá ve volném čase
- Rodiče musejí vědět, jaká výuka probíhá na škole, zda je zaměřeno na sociálně patologické jevy

3) Opatření ve vztahu ke školním institucím:

- Na vládní úrovni vytvořit programy, které se zabývají vandalismem
- Vytvořit prostor v osnovách pro to, aby se žáci seznámili s vandalismem
- Zavedení speciálních přednášek a kurzů, případně i vytvoření dokumentů
- Pokusit se žáky angažovat do aktivit, které by vedly k poznání patologických činů a jejich důsledků

4) Opatření ve vztahu k prostředkům masové komunikace:

- Snažit se prosazovat v médiích informace o tom, jaké jsou následky sociálně patologických jevů
- Dbát na pravdivé a přesné informování veřejnosti, a to nejen na národní úrovni, ale i na úrovni lokální (místní tisk, apod.)

ZÁVĚR

Vandalismus je velkým problémem, s kterým se v současné době ve společnosti setkáváme. I když se nejedná o tak rozšířený sociálně patologický jev, jako je například konzumace alkoholu, drog, kouření cigaret, nebo obecně agresivita. Přesto je vandalismus jevem, který se především mezi mladými vyskytuje poměrně často. Je mu věnována pozornost i ze strany vlády a jsou zde určité programy, které se snaží s touto problematikou vyrovnávat. Přesto lze vidět, že problematika vandalismu je poměrně komplikovaná. Není zde jednoduché řešení toho, jak se s tímto problémem vyrovnat, protože se zdá, že sociálně patologické jevy zde budou i přesto, ať už bude snaha o nápravu jakákoli. Práce se pokusila prezentovat skutečnost, že ať budou přijata jakákoli opatření, nakonec to povede k tomu, že zde vždy bude skupina, která se bude chtít odlišovat, která bude na společnosti určitou formou rebelovat.

Cílem práce bylo popsat patologické jevy a agrese, která se objevuje u mládeže, se zaměřením na vandalismus dětí a mládeže na městském sídlišti. Sídliště jsou prostředím, které je poměrně vhodné k tomu, aby zde docházelo k projevům agrese. Je to dáno tím, že zde mohou vznikat subkultury, které byly v práci popsány. Tyto subkultury se mohou zaměřit na specifický druh chování – v rámci vandalismu je subkultura nejpatrnější především v rámci problematiky graffiti. Tyto subkultury mohou vznikat na sídlišti díky tomu, že zde je poměrně vysoká zalidněnost, kdy se na jednom místě mohou navíc potkávat lidé z různých sociálních skupin, velmi často pak spíše ze skupiny střední až nižší třídy. Objevují se pak skupiny, které se vytvářejí přirozenou cestou – stejný věk, nulová náplň volného času, snaha alespoň na chvíli odejít z domova a dělat něco jiného, než co je nařizováno rodiči. Vandalismus je pak jedním z možných projevů sociálně patologických jevů na sídlišti, protože se jedná mimo jiné o způsob, jak se zabavit.

I když je takto řečeno problém částečně bagatelizován, není úplně nepravda, že se mladiství skutečně projevují jako vandalové proto, že se nudí, že nemají jinou náplň, která by je zaměstnala v jejich volném čase. Vandalismus je do jisté míry hrou, je to ukázka toho, jak schopný jedinec je, pokud něco zničí a nepřijde se na něj. Není to správné a společnost by se s tímto jevem měla jednoznačně vyrovnávat. Problém je v první řadě v tom, že na samotných sídlištích není většinou žádná forma toho, jak se s problémem vyrovnat. Nejsou zde nápisy, nejsou zde nějaké formy toho, jak na problém upozornit. Rodiče by se v tomto směru měli

sami snažit, aby k takovému chování nedocházelo. Jenže ona ani škola nedokáže zajistit takovou výuku, která by se ve větší míře snažila předcházet podobnému chování. Školní výuka by měla mít preventivní charakter, ale neděje se tomu tak. Mnohdy je právě škola impulsem k tomu, aby od ní děti utíkaly k různým formám rebelie, ať už je to vandalství, nebo třeba záškoláctví. Oba dva sociálně patologické jevy mohou fungovat i společně. Záškolák nechodí do školy proto, aby se s partou mohl věnovat právě ničení veřejného, nebo i soukromého majetku.

Problém propojení většího množství sociálně patologických jevů je skutečně nedostatkem společnosti, který je větší hrozbou než sociálně patologické jevy jednotlivě. Pokud se skupina projevuje více patologickými jevy, je to především proto, že zkouší, co si může dovolit, respektive už zjistila, že ty meze jsou poměrně široké. Existuje v České republice poměrně rozsáhlá legislativa, která určité formy chování a jednání zakazuje, ale přesto se setkáváme s tím, že jsou tyto jevy stále součástí společnosti. Je zakázáno prodávat alkoholické nápoje nezletilým, přesto jsou při policejních akcích zjištěna porušování tohoto zákazu. Je zakázáno krást, je zakázáno ničit veřejný majetek, a přesto se tak děje. Právo země není nástrojem, který by měl takovému chování zamezit, je to pouze první nástroj, který je možné využít. Má určité preventivní účinky a skupina obyvatel je jimi motivována k tomu, aby takové činy neprováděla, ale přesto se najde další skupina, většinou menšina, která je bude porušovat. Zákon má v tomto směru omezenou moc, a i když by mělo být jeho chápání dogmatické, nejedná se o normy, které by nebylo možné porušit. Následky zde sice existují, ale ne v každém případě je možné přesně označit viníka a rozhodnout o jeho trestu. Někdy se jednoduše viník nenajde, což je také důvod, proč to mladiství zkoušejí. Třeba zrovna oni nemusí být těmi, na které se přijde. I v tomto je do jisté míry možné chápat hru, hru na to, kdo bude odhalen a kdo nikoli.

Společnost má své problémy a musí se s nimi vyrovnávat. Vandalismus není projevem chování, který je možné úplně zamezit. Společnost by se měla zaměřit na jeho omezování, na určité formy obecné osvěty, aby se lidé (rodiče, děti a učitelé) dověděli o tom, jak rozsáhlý tento problém je, jakých oblastí se týká, proč vzniká a co je jeho důsledkem. Nalézt projevy není komplikované, ale zamezit jim, to je mnohem náročnější. Síla společnosti se tak nepozná v tom, jestli tento sociálně patologický jev naprosto odstraní, ale podle toho, jaké nástroje využívá k jeho omezování. Odstranění je v podstatě nemožné, protože vždy tu budou lidé, co to budou chtít zkusit. Ať už se bude jednat o ničení veřejného majetku, ničení soukromého

majetku, anebo graffiti. Společnost nemůže takového chování tolerovat, ale hrozba trestem není řešením.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- ANTIER, Edwige. *Agresivita dětí*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-881-4.
- ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.
- ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1999. ISBN 80-902614-1-8.
- HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.
- JEDLIČKA, Richard, KOŤA, Jaroslav. *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8.
- KAPR, Jaroslav, a kol. *Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. Praha: Sociologické nakladatelství a sociologický ústav AV ČR, 1994. ISBN 80-85850-03-6.
- KONEČNÝ, Štěpán. *Fenomén lhaní v prostředí internetu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5488-2.
- KOUDELKOVÁ, Anna. *Psychologické otázky delikvence*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-7187-022-6.
- KOUTEK, Jiří, KOCOURKOVÁ, Jana. *Sebevražedné chování*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-349-9.
- LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- MACHOVÁ, Jitka, KUBÁTOVÁ, Dagmar, a kol. *Výchova ke zdraví pro učitele*. 1. vydání. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Turkyň v Ústí nad Labem, 2006. ISBN 80-7044-768-0.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. Praha: Čin, 1930.
- MASLOW, Abraham H. *Toward a psychology of being*. New York: Van Nostrand Reinhold, 1982. ISBN 0-442-03805-4.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1986.

- MÜHLPACHR, Pavel. *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4550-7.
- OSMANČÍK, Otakar, ŠVANCAR, Zdeněk. *Kriminalita mládeže: Studie o mladistvých delikventech*. Praha: Státní a evidenční vydavatelství tiskopisů, 1968.
- PIPEKOVÁ, Jarmila, a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-198-0.
- PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1387-3.
- POKORNÝ, Vratislav, a kol. *Patologické závislosti*. Brno: Nakladatelství Ústavu psychologického poradenství a diagnostiky, 2000. ISBN 80-238-6539-4.
- PRAŠKOVÁ, Hana. *Agresivitou proti stresu*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 80-247-1697-6.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
- ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
- SEKOT, Aleš. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-077-8.
- SOVÁK, M. a kol. *Defektologický slovník*. Jinočany: H&H, 2000. ISBN 80-86022-76-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.
- ŽENKA, Ondřej. *Motivační faktory při tvorbě graffiti*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004.

Seznam použitých internetových zdrojů

- DEKOJ, Stanislav. *Kde pramení vandalismus* [online]. 2009 [cit. 2012-11-08] Dostupný z WWW: http://www.help24.cz/index.php?page=clanky&view=kde_prameni_vandalismus.
- KOSINA, Milan. *Žena ze sídliště U Stadionu si stěžovala na vandalismus výrostků z místní školy* [online]. 2013 [cit. 2013-02-20] Dostupný z WWW: <http://chrudimskenoviny.cz/kategorie/krimi/zena-ze-sidliste-u-stadionu-si-stezovala-na-vandalismus-vyrostku-z-mistni-skoly>.

PETERKOVÁ, Jana. *Obyvatelé sídliště Vajgar se bouří kvůli vandalům* [online]. 2011 [cit. 2013-02-20] Dostupný z WWW: <http://jindrichohradecky.denik.cz/zlociny-a-soudy/obyvatele-sidliste-vajgar-se-bouri20110915.html>.

ŠMEJKALOVÁ, Martina. *Agresivní vandal demoloval tramvaj* [online]. 2010 [cit. 2013-02-20] Dostupný z WWW: <http://plzensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/agresivni-vandal-demoloval-tramvaj20101209.html>.

ŠRÁMEK, Jan. *Neznámý vandal v Bohdanči na Kutnohorsku ukradl bronzovou sochu dívky za milion korun* [online]. 2011 [cit. 2013-02-20] Dostupný z WWW: <http://www.mediafax.cz/kultura/3286438-Neznamy-vandal-v-Bohdanci-na-Kutnohorsku-ukradl-bronzovou-sochu-divky-za-milion-korun>.

ŠTAMPACH, Ivan. Co je a co není sekta: Je potřeba kultivovat pojmosloví. *Dingir*, 2000. č. 4 [online]. 2003 [cit. 2012-10-31] Dostupný z WWW: <http://granosalis.cz/article.php?sid=2096>.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Štěpánka Kadavá

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Projevy vandalizmu dětí a mládeže městského sídliště

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 44

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 28

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 6

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: PaedDr. Milan Hejdiš Ph.D.